

Özet
İnsani Gelişme Raporu
2019

Gelirin ötesinde, ortalamaların ötesinde, bugünün ötesinde:
21. yüzyılda insani gelişmedeki eşitsizlikler

2019 İnsani Gelişme Raporu, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından 1990 yılından bu yana başlıca gelişme sorunları, eğilimleri ve politikalarına ilişkin bağımsız, analitik ve ampirik temelli tartışmalar olarak yayınlanan küresel İnsani Gelişme Raporları serisinin en yenisidir.

2019 İnsani Gelişme Raporu'na ilişkin ek kaynaklar <http://hdr.undp.org> adresinde yer alıyor. Bu kaynaklar arasında raporun dijital versiyonları ve özetin 10'dan fazla dildeki çevirileri, raporun interaktif İnternet versiyonu, arka plan dokümanları kümesi ve rapor için hazırlatılan düşünce yazıları, insani gelişme göstergelerine ilişkin interaktif veri görselleştirmeleri ve veri tabanları, raporun kompozit göstergelerinde kullanılan kaynaklar ve metodolojilerin kapsamlı açıklamaları, ülke profilleri ve diğer arka plan materyalinin yanı sıra önceki küresel, bölgesel ve ulusal İnsani Gelişme Raporları bulunuyor. Düzeltmeler ve eklere de çevrimiçi olarak ulaşılabilir.

Kapak, değişmekte olan bir dünyada insani gelişme alanındaki eşitsizlikleri gösteriyor. Farklı renklere sahip noktalar, bu eşitsizliklerin karmaşık ve çok boyutlu yapısını temsil ediyor. Kapağın sıcaklığı anımsatan arka plan rengi tarafından çağrıştırılan iklim krizinin gölgesi ve büyük çaplı teknolojik değişimler, 21. yüzyılda insani gelişme alanındaki ilerlemeyi şekillendirecektir.

© 2019 United Nations Development Programme 1 UN Plaza, New York, NY 10017 USA

Tüm hakları saklıdır. Bu yayının hiçbir kısmı önceden izin alınmadan elektronik, mekanik, fotokopi, kayıt veya sair biçimde veya yolla çoğaltılamaz, erişim sisteminde saklanamaz veya iletilemez.

Genel sorumluluk reddi. Bu yayında kullanılan unvanlar ve sunulan materyaller Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) bünyesindeki İnsani Gelişme Raporu Ofisi (İGRO) tarafından herhangi bir ülkenin, bölgenin, şehrin ya da alanın ve buna ait yetkili mercilerin hukuki statüsüne ya da hudutlarının veya sınırlarının kısıtlanmasına ilişkin hiçbir görüşünün ifadesini beraberinde getirmez. Haritalardaki noktalı ve çizgili sınırlar üzerinde henüz tam mutabakata varılmamış yaklaşık sınırları temsil eder.

Bu raporun bulguları, analizi ve önerileri, önceki raporlarda da olduğu gibi, UNDP'nin veya bu Yönetim kurulunun bir parçası olan herhangi bir BM Üye Devleti'nin resmi tutumunu yansıtmaz. Bunların aynı zamanda teşekkülür kısmında bahsi geçen veya alıntılanan kişiler tarafından onaylandığı anlamı da çıkarılamaz.

Belirli şirketlerden bahsedilmesi bu şirketlerin bahsi geçmeyen diğer benzer özellikteki şirketlere kıyasla UNDP tarafından onaylandığı veya önerildiği anlamına gelmez.

Raporun analitik kısmında kullanılan bazı rakamlar belirtildiği yerlerde İGRO veya raporun diğer katkı sağlayıcıları tarafından hesaplanmıştır ve alternatif yöntemlerin kullanılıyor olabileceği ilgili ülke, alan veya bölge hakkındaki resmi istatistikler değildir. İstatistik Eki'nde yer alan rakamların tamamı resmi kaynaklardan alınmıştır. Bu yayında yer verilen bilgilerin tamamının doğrulanması için İGRO tarafından tüm makul önlemler alınmıştır. Ancak, yayınlanan materyal, herhangi bir ifade edilen veya kastedilen garanti olmaksızın dağıtılmaktadır.

Materyalin yorumlanması ve kullanılmasına ilişkin sorumluluk okuyucuya aittir. Bu materyalin kullanımından doğacak herhangi bir zarardan İGRO veya UNDP sorumlu değildir.

Türkçe editörler : Faik Uyanık, Bahar Paykoç

Çeviri : Adnan Bıçaksız

Türkçe tasarım : Tuna Ersoy

Türkçe birinci baskı : Aralık 2019 / 1000 adet basılmıştır.

Özet

İnsani Gelişme Raporu 2019

**Gelirin ötesinde, ortalamaların ötesinde, bugünün ötesinde:
21. yüzyılda insani gelişmedeki eşitsizlikler**

Birleşmiş
Milletler
Kalkınma
Programı (UNDP)
için yayımlanmıştır.

*Güçlü bireyler.
Güçlü toplumlar.*

2019 İnsani Gelişme Raporu Ekibi

Direktör ve Başyazar

Pedro Conceição

Araştırma ve İstatistikler

Jacob Assa, Cecilia Calderon, George Ronald Gray, Nergis Gulasan, Yu-Chieh Hsu, Milorad Kovacevic, Christina Lengfelder, Brian Lutz, Tanni Mukhopadhyay, Shivani Nayyar, Thangavel Palanivel, Carolina Rivera ve Heriberto Tapia

Üretim, İletişim, Operasyonlar

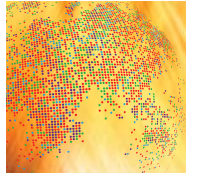
Botagoz Abdreyeva, Oscar Bernal, Andrea Davis, Rezarta Godo, Jon Hall, Seockhwan Bryce Hwang, Admir Jahic, Fe Juarez Shanahan, Sarantuya Mend, Anna Ortubia, Yumna Rathore, Dharshani Seneviratne, Elodie Turchi ve Nu Nu Win

Üretim, İletişim, Operasyonlar

Bölüm 3 (World Inequality Lab [Dünya Eşitsizlik Laboratuvarı]): Lucas Chancel, Denis Cogneau, Amory Gethin, Alix Myczkowski ve Thomas Piketty

Bilgi kutuları ve vurgulu metinler: Elizabeth Anderson, Michelle Bachelet, Bas van Bavel, David Coady, James Foster, Nora Lustig ve Ben Philips

Önsöz

Dünyayı kasıp kavuran protesto dalgası, sağladığımız tüm ilerlemeye karşın, küreselleşen toplumumuzda bir şeylerin yolunda gitmediğinin açık bir göstergesidir.

Farklı tetikleyiciler insanları sokaklara döküyor: Tren bileti fiyatları, petrol fiyatları, siyasi bağımsızlık talepleri.

Ancak bunların hepsini birbirine bağlayan, insanların eşitsizliklere karşı duydukları derin ve artan hoşnutsuzluk.

Günümüzde bu huzursuzluğun nasıl ele alınacağını anlamak için, bu İnsani Gelişme Raporu'nun da kalkıştığı gibi "*Gelirin Ötesine, Ortalamaların Ötesine ve Bugünün Ötesine*" bakmak gerekiyor.

Eşitsizlik, sıklıkla ekonomi etrafında çerçeveleniyor ve para kazanmanın hayattaki en önemli şey olduğu düşüncesi tarafından besleniyor ve ölçülüyor.

Ancak toplumlar bu varsayımın ağırlığı altında eziliyor ve her ne kadar insanlar paralarını ceplerinde tutmak için protestolar yapsalar da, bu hikayenin baş rol oyuncusu aslında güçtür: az sayıdakilerin gücü; çok sayıdakilerin güçsüzlüğü; ve insanların değişiklik talep etme konusundaki kolektif gücü.

Gelirin ötesine geçmek, yerleşik çıkarların, yani bir millet veya grubun tarihi veya kültürünün derinlerine yerleşmiş sosyal ve siyasi normların ele alınmasını gerektirecek.

Bugünün ötesine bakarak, 2019 İnsani Gelişme Raporu, yeni nesil eşitsizliklerin yükselişini dile getiriyor.

Temel yaşam standartlarındaki boşluğun daralması ve aynı zamanda dünyada daha önce benzeri görülmemiş sayıda insanın yoksulluk, açlık ve hastalıktan kurtulmasıyla birlikte, insanların yakın gelecekte rekabet etmek için ihtiyaç duyacakları beceriler de evrildi.

Yüksek öğrenime ve geniş bant internet hizmetine erişim gibi konularda yeni bir eşitsizlik türü oluştu. Bunlar, bir zamanlar lüks kabul edilen ama (özellikle de gittikçe artan sayıda eğitilmiş ve dünya ile bağlantı halindeki genç insan için yükselme imkanları barındırmayan bir bilgi ekonomisinde) rekabet ve aidiyet için kritik önem taşıyan fırsatlar.

Aynı zamanda, iklim değişikliği, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve silahlı çatışmalar da benzer temel ve yeni eşitsizlikleri yönlendirmeye ve berkitmeye devam ediyor. İnsani Gelişme Raporu'nun da ortaya koyduğu gibi, bu sistematik değişikliklerin ele alınmaması

eşitsizlikleri daha da berkitecek ve az sayıda olanların gücünü ve siyasi egemenliğini sağlamlaştıracak.

Günümüzde gördüğümüz, eşitsizlikler dalgasının tepe noktası. Bundan sonra olacaklar seçimle ilgili. Eşitsizliğin doğumla başlaması, çocuklar, yetişkinler ve yaşlıların özgürlüğü ve imkanlarını tanımlaması ve yeni nesle de sızması gibi, eşitsizlikleri önlemeye yönelik politikalar da yaşam döngüsü izleyebilir. Küçük çocukların sağlığı ve beslenmesine yapılacak işgücü piyasası öncesi yatırımlardan işgücü piyasası içinde ve sonrasında yapılacak sermaye, asgari ücret ve sosyal hizmetlere yönelik yatırımlara kadar, siyasetçiler ve politika yapımcılar bir dizi seçime sahiptir ve bu seçimlerin her ülke veya grup bağlamında doğru şekilde birleştirilmesi ile eşitlik ve sürdürülebilirliğe yapılacak yaşam boyu yatırımlar ortaya çıkacaktır.

Bu seçimlerin yapılması insani gelişmenin karmaşıklığıyla başa çıkma konusunda bir bağlılık ile, yani ülkeler ve toplumların Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'nı gerçekleştirmelerine yardım etmek için sınırları zorlamak ile başlıyor.

Bu, hizmet ettiğimiz 170 ülke ve bölge ile birlikte Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın kalbinde yer alan misyondur.

Yaklaşık 40 yıl önce, insani gelişmenin kurucusu Profesör Amartya Sen aldatici biçimde kolay bir soru sordu: Neyin eşitliği? Bu soruya aynı basitlikte bir cevap da verdi: İstedığımız geleceği inşa etmek için önemsedığınız şeylerin.

Profesör Sen'in sözleri bize yeni bir bakışa sahip olmamıza ve insanların neden sokaklarda protestolar yaptıklarını ve liderlerin bu konuda neler yapabileceklerini anlamak için büyümenin ve piyasaların ötesine geçmemize yardımcı oluyor.

Son 12 ayda bizimle beraber bu keşif yolculuğuna çıkan herkese teşekkür ediyorum ve sizi bu raporu okumaya davet ediyorum.

Achim Steiner

Başkan

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

Teşekkür

İnsani Gelişme Raporu hazırlamak gerçekten kolektif bir girişim. Bu süreç pek çok insanın ve kurumun resmi ve gayri resmi katkılarını yansıtıyor. Nihayetinde bu sayfalarda yer bulan bilgiler, gösterilen çabaya ilişkin fikirler, etkileşimler, ortaklıklar ve işbirliklerinin zenginliğini tam olarak yansıtamıyor. Bu teşekkürler, 2019 İnsani Gelişme Raporu'nun hazırlanması için zaman ve enerji harcayanlara takdirlerimizi ifade etmek için yetersiz bir teşebbüs; ve burada yer veremediğimiz ancak katkıda bulunan pek çok kişiye sunduğumuz özürleri içeriyor. Yazarlar olarak, hazırladığımız içeriğin aldığımız olağanüstü katkılara yaraşır olmasını ve bu raporun “dünya genelinde insani gelişme hakkında farkındalık yaratmak için önemli bir araç” haline gelen, BM Genel Kurulu'nun “bağımsız entelektüel çalışma” olarak nitelediği bu çabaya katkıda bulunmasını umuyoruz.

İlk teşekkürümüz, Thomas Piketty ve Tharman Shanmugaratnam eşbaşkanlığında enerjik biçimde yönetilen Danışma Kurulu üyeleri için. Danışma Kurulu'nun diğer üyeleri ise Olu Ajakaiye, Kaushik Basu, Haroon Borat, Francisco Ferreira, Janet C. Gornick, David Grusky, Ravi Kanbur, Enrico Letta, Chunling Li, Nora Lustig, Laura Chinchilla Miranda, Njuguna Ndung'u ve Frances Stewart idi.

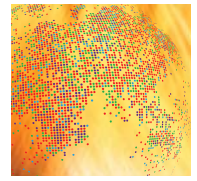
Danışma Kurulu tarafından verilen tavsiyeleri tamamlayıcı olarak, raporun İstatistiksel Danışma Paneli, raporun pek çok metodolojik ve verisel kısmı ile ilgili, özellikle de raporun insani gelişme endekslerinin hesaplanması konusunda bize rehberlik sundu. Tüm panel üyelerine minnettarız: Oliver Chinganya, Albina A. Chuwa, Ludgarde Coppens, Marc Fleurbaey, Marie Haldorson, Friedrich Huebler, Dean Mitchell Jolliffe, Yemi Kale, Steven Kapsos, Robert Kirkpatrick, Jaya Krishnakumar, Mohd Uzir Mahidin, Max Roser ve Pedro Luis do Nascimento Silva.

Resmi danışmanlık rolü olmaksızın cömert tavsiyeler sunan pek çok kişi daha oldu: Sabina Alkire, Sudhir Anand, Amar Battacharya, Sarah Cliffe, Miles Corak, Angus Deaton, Shanta Devarajan, Vitor Gaspar, Carol

Graham, Kenneth Harttgen, Homi Kharas, Michèle Lamont, Santiago Levy, Ako Muto, Ambar Nayaran, Alex Reid, Carolina Sánchez-Páramo, Paul Segal, Amartya Sen, Juan Somavia, Yukio Takasu, Senoe Torgerson ve Michael Woolcock.

Raporun üçüncü bölümüne katkı sağlayan Lucas Chancel'a ve World Inequality Lab'deki [Dünya Eşitsizlik Laboratuvarı] çalışma arkadaşlarımıza da yazılı katkıları için şükranlarımızı sunuyoruz. Bilgi kutuları ve vurgulu metinlere katkı sağlayanlar ise Elizabeth Anderson, Michelle Bachelet, Bas van Bavel, David Coady, James Foster, Nora Lustig, Ben Philips, Uluslararası Lezbiyen, Eşcinsel, Biseksüel, Transeksüel ve İnterseks Derneği ve Oslo'daki Peace Research Institute [Barış Araştırmaları Enstitüsü] idi. Arka plan belgeleri ve yazılı girdiler ise Fabrizio Bernardi, Dirk Bezemer, Matthew Brunwasser, Martha Chen, Sirianne Dahlum, Olivier Fiala, Valpy FitzGerald, James K. Galbraith, Jayati Ghosh, John Helliwell, Martin Hilbert, Patrick Kabanda, Emmanuel Letouze, Juliana Martínez, Håvard Mokleiv, José Antonio Ocampo, Gudrun Østby, Inaki Permanyer, Ilze Plavgo, Siri Aas Rustad, Diego Sánchez-Ancochea, Anya Schiffrin, Jeroen P.J.M. Smits, Eric Uslaner, Kevin Watkins ve Martijn van Zomeren tarafından hazırlandı. Hepsine minnettarız.

Mart - Eylül 2019 tarihleri arasında, Beyrut, Bonn, Buenos Aires, Kahire, Doha, Cenevre, Marakeş, Nairobi, Nursultan, Paris, Rabat ve Tokyo'da tematik ve bölgesel uzmanlarla bir dizi danışma faaliyeti gerçekleştirildi. Bu danışma faaliyetleri sırasında sağladıkları girdiler için özellikle Touhami Abdelkhalek, Touhami Abi, Hala Abou Ali, Laura Addati, Shaikh Abdulla bin Ahmed Al Khalifa, Ibrahim Ahmed Elbadawi, Asmaa Al Fadala, Abdulrazak Al-Faris, Najla Ali Murad, Facundo Alvaredo, Yassamin Ansari, Kuralay Baibatyrova, Alikhan Baimenov, Radhika Balakrishnan, Carlotta Balestra, Luis Beccaria, Debapriya Bhattacharya, Roberto Bissio, Thomas Blanchet, Sachin Chaturvedi, Alexander Chubrik, Paulo Esteves, Elyas

Felfoul, Cristina Gallach, Amory Gethin, Sherine Ghoneim, Liana Ghukasyan, Manuel Glave, Xavier Godinot, Heba Handoussa, Gonzalo Hernández-Licona, Ameena Hussain, Hatem Jemmali, Fahmida Khatun, Alex Klemm, Paul Krugman, Nevena Kulic, Christoph Lakner, Tomas de Lara, Eric Livny, Paul Makdisi, Gordana Matkovic, Rodrigo Márquez, Roxana Maurizio, Marco Mira, Cielo Morales, Salvatore Morelli, Rabie Nasr, Heba Nassar, Andrea Villarreal Ojeda, Chukwuka Onyekwena, Andrea Ordonez, Magued Osman, Mónica Pachón, Emel Memiş Parmaksiz, Maha El Rabbat, Racha Ramadan, Hala El Saeed, Ouedraogo Sayouba, Sherine Shawky, André de Mello e Souza, Paul Stubbs, Hamid Tijani, René Mauricio Valdés, Peter Van de Ven, Ngu Wah Win, Xu Xiuli, Cai Yiping, Sabina Ymeri ve Stephen Younger'a teşekkürlerimizi sunuyoruz. Burada ismini sayamayacağımız birçok insan da bize destek verdi (danışma faaliyetleri şu adreste: <http://hdr.undp.org/en/towards-hdr-2019> ve daha fazla ortak ve katılımcının bahsedildiği haliyle şu adreste yer almaktadır: <http://hdr.undp.org/en/acknowledgements-hdr-2019>). UNDP bölgesel ofisleri ve ülke ofisleri de dahil olmak üzere ortak kurumların katkıları, destekleri ve yardımları için de minnetlerimizi sunuyoruz.

Raporda aynı zamanda her bölüm için akran değerlendirmelerinden faydalanılmıştır ve bunlar Paul Anand, Carlos Rodriguez Castelan, Lidia Ceriani, Daniele Checchi, Megan Cole, Danny Dorling, Csaba Feher, Oliver Fiala, Maura Francese, Aleksandr V. Gevorkyan, Leonard Goff, Didier Jacobs, Silpa Kaza, Jeni Klugman, Anirudh Krishna, Benoit Laplante, Max Lawson, Marc Morgan, Teresa Munzi, Brian Nolan, Zachary Parolin, Kate E. Pickett, Sanjay Reddy, Pascal Saint-Amans, Robert Seamans, Nicholas Short ve Marina Mendes Tavares tarafından sağlanmıştır.

Birleşmiş Milletler ailesinde yer alan ve danışma faaliyetleri gerçekleştirerek veya yorum ve tavsiye sunarak bu raporun hazırlanmasını destekleyen pek çok çalışma arkadaşımıza da minnettarız. Bunlardan bazıları Afrika Ekonomik Komisyonu (ECA)'dan Prosper Tanyaradzwa Muwengwa ve Thokozile Ruzvidzo; Latin Amerika ve Karayipler Ekonomik Komisyonu

(ECLAC)'dan Alberto Arenas, Alicia Bárcena, Mario Cimoli ve Nunzia Saporito; Batı Asya Ekonomik ve Sosyal Komisyonu (UNESCWA)'dan Khalid Abu-Ismaail, Oussama Safa, Niranjana Sarangi ve Saurabh Sinha;

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'dan Roger Gomis, Damian Grimshaw, Stefan Kühn ve Perin Sekerler; Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı (UNDESA)'dan Astra Bonini, Hoi Wai Jackie Cheng, Elliott Harris, Ivo Havinga, Marcelo Lafleur, Shantanu Mukherjee, Marta Roig, Michael Smedes ve Wenyan Yang; Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)'dan Manos Antoninis, Bilal Fouad Barakat ve Anna Cristina D'Addio; Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)'ten Lakshmi Narasimhan Balaji, Laurence Chandy ve Mark Hereward; Birleşmiş Milletler Güney-Güney İşbirliği Ofisi (UNOSSC)'den Shams Banihani, Jorge Chediek ve Xiaojun Grace Wang; Birleşmiş Milletler Sosyal Gelişim Araştırma Enstitüsü (UNRISD)'den Paul Ladd; Birleşmiş Milletler Üniversitesi Dünya Kalkınma Ekonomisi Araştırmaları Enstitüsü (UNU-WIDER)'den Rachel Gisselquist, Carlos Gradin ve Kunal Sen; BM Gönüllüleri (UNV)'den Margaret Carroll ve Emma Morley; Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlenmesi Birimi (BM Kadın Birimi)'nden Shrutu Majumdar, Shahrashoub Razavi ve Silke Staab; ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'nden Theadora Swift Koller.

UNDP'den pek çok çalışma arkadaşımız tavsiye ve teşviklerini sundu. Luis Felipe López-Calva, Michele Candotti, Joseph D'Cruz ve Abdoulaye Mar Dieye yalnızca raporun içeriği değil aynı zamanda gelecek yıllarda İnsani Gelişim Raporu Ofisi'nin değişimine yönelik de rehberlik sundular. Ayrıca Marcel Alers, Fernando Aramayo, Gabriela Catterberg, Valerie Cliff, Esuna Dugarova, Mirjana Spoljaric Egger, Almudena Fernández, Cassie Flynn, Stephen Gold, Nicole Igloi, Boyan Konstantinov, Raquel Lagunas, Marcela Meléndez, Ruben Mercado, Ernesto Pérez, Kenroy Roach, Renata Rubian, Narue Shiki, Ben Slay, Mourad Wahba, Douglas Webb, Haoliang Xu and Diego Zavaleta'ya da minnettarız.

Yetenekli stajyerlerimiz Farheen Ghaffar, Michael Gottschalk, Xiao Huang, Sneha Kaul ve Adrian Pearl -ve bilgilerin doğruluğunu kontrol eden- Jeremy Marand, Tobias Schillings ve Emilia Toczydłowska'nın desteğini alacak kadar da şanslıydık.

İnsani Gelişme Raporu Ofisi ayrıca finansal katkıları için Kore Cumhuriyeti'ne de en içten teşekkürlerini sunar. Gelişme araştırmaları ve rapor için sundukları sürekli destek ve bağlılık için minnettarız.

Communications Development Incorporated tarafından sağlanan Bruce Ross-Larson başkanlığında Joe Caponio, Nick Moschovakis, Christopher Trott ve Elaine Wilson'dan oluşan ileri derecede profesyonel metin düzeltme ve yerleştirme ekibine de şükranlarımızı sunuyoruz.

Son olarak, her zaman daha ileriye hedeflememiz için bizi zorlayan ve aynı

zamanda da bize cesur olmak için yeterince alan sunan UNDP Başkanı Achim Steiner'a en içten teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Kendisi bizden halka, politika yapıcılara ve uzmanlara hitap edecek bir rapor hazırlamamızı istedi çünkü insani gelişme çabalarını ileri taşımanın tek yolu budur. Beklentilerine yaraşır bir iş çıkarabildiğimizi umuyoruz.

Pedro Conceição

Direktör

İnsani Gelişme Raporu Ofisi

2019 İnsani Gelişme Raporu - İçindekiler

Önsöz	iii
Teşekkür	iv
Özet	1

KISIM I Gelirin ötesinde 23

BÖLÜM 1

İnsani gelişmedeki eşitsizlikler : 21. yüzyılda değişen hedefler 29

Yetkinliklerdeki eşitsizliği anlamak	30
İnsani gelişmedeki eşitsizlik dinamikleri: Temel yetkinliklerde yakınsama, gelişmiş yetkinliklerde iraksama	32
Temeldeki yakınsama herkese fayda sağlamaz: En geride kalanların belirlenmesi	48
Gelişmiş eylemliliğe doğru	51
Değişen hedefler ve 21. yüzyıl eşitsizlikleri	57

BÖLÜM 2

İnsani gelişmedeki eşitsizlikler: Birbirine bağlı ve kalıcı 73

Eşitsizlikler nasıl doğumda başlar ve kalıcı olur	74
Eşitsizlikler insani gelişmenin diğer bağlamsal belirleyicileri ile nasıl etkileşim kurar	82
Eşitsizlikler yaşam boyunca birikebilir ve derin güç dengesizliklerini yansıtabilir	93

KISIM II Ortalamaların ötesinde 97

BÖLÜM 3

Gelir ve varlıkta eşitsizliğin ölçülmesi 103

Eşitsizlikle başa çıkmak iyi ölçümle başlar	103
Küresel eşitsizlik ve büyümenin fil eğrisi	109
Afrika'da ne kadar eşitsizlik var?	116
2000'li yıllardan bu yana BRIC ülkelerinde eşitsizlik	119
Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde eşitsizlik ve yeniden dağıtım	120
Küresel varlık eşitsizliği: Kapital geri döndü	127
Sonsöz: Küresel zorunluluk olarak veri şeffaflığı	132

BÖLÜM 4

Ortalamaların ötesinde toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri: Sosyal normal ve güç dengesizlikleri arasında 147

21. yüzyılda toplumsal cinsiyet eşitsizliği	148
Sosyal normlar ve güç dengesizlikleri değişiyor mu?	152
Yaşam döngüsü boyunca kısıtlı seçimler ve güç dengesizlikleri	158
Kız çocukları ve kadınların toplumsal cinsiyet eşitliğine doğru güçlendirilmesi: Yatay eşitsizliklerin azaltılması için bir şablon	164

KISIM III Bugünün ötesinde 171

BÖLÜM 5

Antroposen'de iklim değişikliği ve eşitsizlikler 175

İklim değişikliği ve insani gelişmedeki eşitsizlikler birbiriyle nasıl bağlantılı	178
Çevresel eşitsizlikler ve adaletsizlikler nüfuz ediyor—atık, et tüketimi ve su kullanımına ilişkin küresel bir enstantane	186
Geçmişten ayrılma: İnsanlar ve gezegen için yeni seçimler yapma	192

BÖLÜM 6

Teknolojinin yakınsama ve iraksama potansiyeli: Yapısal dönüşüm yüzyılı karşısında 199

Teknolojiye erişimde eşitsizlik dinamikleri: Temel yetkinliklerde yakınsama, gelişmiş yetkinliklerde iraksama	200
Teknoloji dünyayı yeniden şekillendiriyor: İnsani gelişmedeki eşitsizlikleri nasıl şekillendirecek?	205
İnsani gelişmede Büyük Yakınsama için teknolojiden faydalanma	208

BÖLÜM 7

21. yüzyılda insani gelişmedeki eşitsizliklerin azaltılması için politikalar: Seçeneğimiz var 223

Gelirin ötesinde yetkinliklerde yakınsamaya doğru: Temel evrensellikten gelişmiş evrenselliğe	225
Kapsayıcı gelir genişlemesine doğru: Üretkenliğin ve hakkaniyetin artırılması	233
Ek bilgi: Seçeneğimiz var	245

Notlar	257
Kaynakça	268

İSTATİSTİK EKİ

Okuyucu Rehberi 295

İstatistik Tabloları	
1. İnsani Gelişme Endeksi ve Bileşenleri	300
2. İnsani Gelişme Endeksi Eğilimleri, 1990–2018	304
3. Eşitsizliğe Uyarlanmış İnsani Gelişme Endeksi	308
4. Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi	312
5. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi	316
6. Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi: Gelişmekte Olan Ülkeler	320

İnsani Gelişme Gösterge Panoları

1. İnsani gelişmenin kalitesi	325
2. Yaşam Boyu Toplumsal Cinsiyet Farkı	330
3. Kadınların güçlenmesi	335
4. Çevresel sürdürülebilirlik	340
5. Sosyoekonomik sürdürülebilirlik	345

Gelişmekte olan bölgeler 350

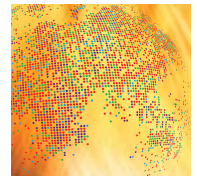
İstatistik kaynakları 351

Özet

21. yüzyılda
insani gelişmede
eşitsizlikler

Özet

21. yüzyılda insani gelişmede eşitsizlikler

Bütün ülkelerde, pek çok insan daha iyi geleceğe sahip olma konusunda çok az imkana sahip. İnsanların umudu, amacı veya onuru yok ve önlerine geçen ve daha çok refaha ulaşan diğer insanları toplumun dış çizgilerinden izliyorlar. Dünya genelinde pek çok insan aşırı yoksulluktan kurtuldu, ancak bunlardan daha fazlası yaşamlarını kontrol etmek için gereken ne imkanlara ne de kaynaklara sahipler. Çoğunlukla kişilerin toplum içindeki yeri hala etnik kökenleri, toplumsal cinsiyetleri veya ebeveynlerinin varlığı tarafından belirleniyor.

Eşitsizlikler. Kanıtlar her yerde. Dolayısıyla endişeler de. Dünya genelinde her tür siyasi görüşten insan, giderek daha çok ülkelerindeki gelişmiş eşitsizliğinin azaltılması gerektiğine inanıyor (Şekil 1).

İnsani gelişmedeki eşitsizlikler daha derin. 2000 yılında, biri çok yüksek insani gelişme sahibi bir ülkede, diğeri ise düşük insani gelişme sahibi bir ülkede doğmuş iki çocuğu düşünün (Şekil 2). Günümüzde ilk çocuğun yükseköğretime kayıt olma şansı yüzde 50'den fazla: Çok yüksek insani gelişmeye sahip ülkelerde 20 yaşındaki gençlerin yarısından fazlası yükseköğretim görüyor. Buna karşın ikinci çocuğun hayatta kalma ihtimali çok düşük. 2000 yılında düşük insani gelişmeye sahip ülkelerde doğan çocukların yaklaşık yüzde 17'si 20 yaşından önce ölmüş olacak ki bu oran çok yüksek insani gelişmeye sahip ülkelerde doğan çocuklar için yalnızca yüzde 1. İkinci çocuk büyük ihtimalle yükseköğretim de görmeyecek: Düşük insani gelişmeye sahip ülkelerde yalnızca yüzde 3 yükseköğretim görüyor. Neredeyse tamamen kontrolleri dışında olan şartlar onları tamamen farklı ve eşit olmayan - ve muhtemelen tersine çevrilemez - yollara koymuş durumda.¹ Aynı şekilde, hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkeler için, ülkeler içi eşitsizlikler de yüksek. Bazı gelişmiş ülkelerde, gelir dağılımında ilk yüzde 1'de bulunanlar ile son yüzde 1'de bulunanlar arasındaki 40 yaş için beklenen yaşam süreleri arasındaki fark, erkekler için 15 kadınlar için 10 olacak kadar yüksek düzeyde tahmin ediliyor.²

Eşitsizlikler her zaman adil olmayan bir dünyayı yansıtmaz. Örneğin yeni bir teknolojinin yayılmasından doğan eşitsizlikler gibi bazıları muhtemelen kaçınılmazdır.³ Ancak bu eşit olmayan yollar, çabalar, yetenekler

veya girişimci risk almayı ödüllendirme ile alakalı olmadıkları zaman, insanların adalet duygusunu incitebilir ve insan onuruna hakaret oluşturabilirler.

İnsani gelişmede yaşanan bu tür eşitsizlikler toplumlara zarar vermekte ve sosyal uyumu ve insanların hükümete, kurumlara ve birbirlerine olan güvenini zayıflatmaktadır. Çoğu ekonomilere zarar vermekte, insanların işlerinde ve yaşamlarında gerçek potansiyellerine ulaşmalarını engelleyerek israf yaratmaktadır. Öne geçen az sayıda kişinin kararları kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirmek için güçlerini kullanmaları durumunda, bu eşitsizlikler sıklıkla siyasi kararların tüm toplumun isteklerini yansıtmamasını ve gezegeni korumasını zorlaştırmaktadır. Son raddede, insanlar sokaklara dökülebilirler.

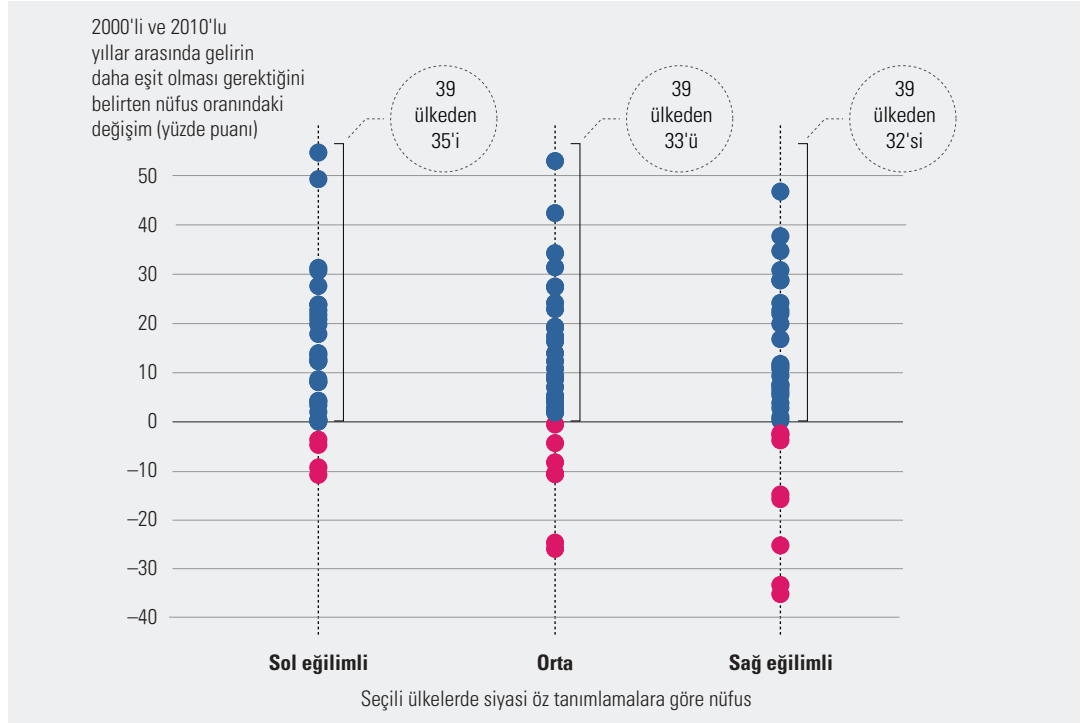
İnsani gelişmede yaşanan bu eşitsizlikler, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'ne ulaşılmasının önünde engeldir.⁴ Bunlar yalnızca gelir ve varlık açısından eşitsizlikler ile ilgili değil. Yalnızca tek bir boyuta odaklanan özet eşitsizlik ölçümleri kullanılarak açıklanmaları da mümkün değil.⁵ Ve 22. yüzyılı görecektir insanların imkanlarını şekillendirecekler. Dolayısıyla insani gelişmedeki eşitsizliklerin incelenmesinin gelirin ötesine, ortalamaların ötesine ve bugünün ötesine geçmesi ve beş temel mesaj ortaya çıkarması gerekiyor (Şekil 3).

Birincisi, çoğu insanın insani gelişme alanındaki asgari başarılar tabanının üstüne çıkabilmesine karşın, eşitsizlikler hala yaygın. 21. yüzyılın ilk yirmi yılında aşırı mahrumiyetlerin azaltılmasında kayda değer gelişmeler yaşandı ancak insanların okula gitmek, işe girmek veya yeterince yiyecek bulabilmek gibi istedikleri bazı şeyleri olma ve yapma özgürlükleri gibi bazı yetkinliklerinde

ŞEKİL 1

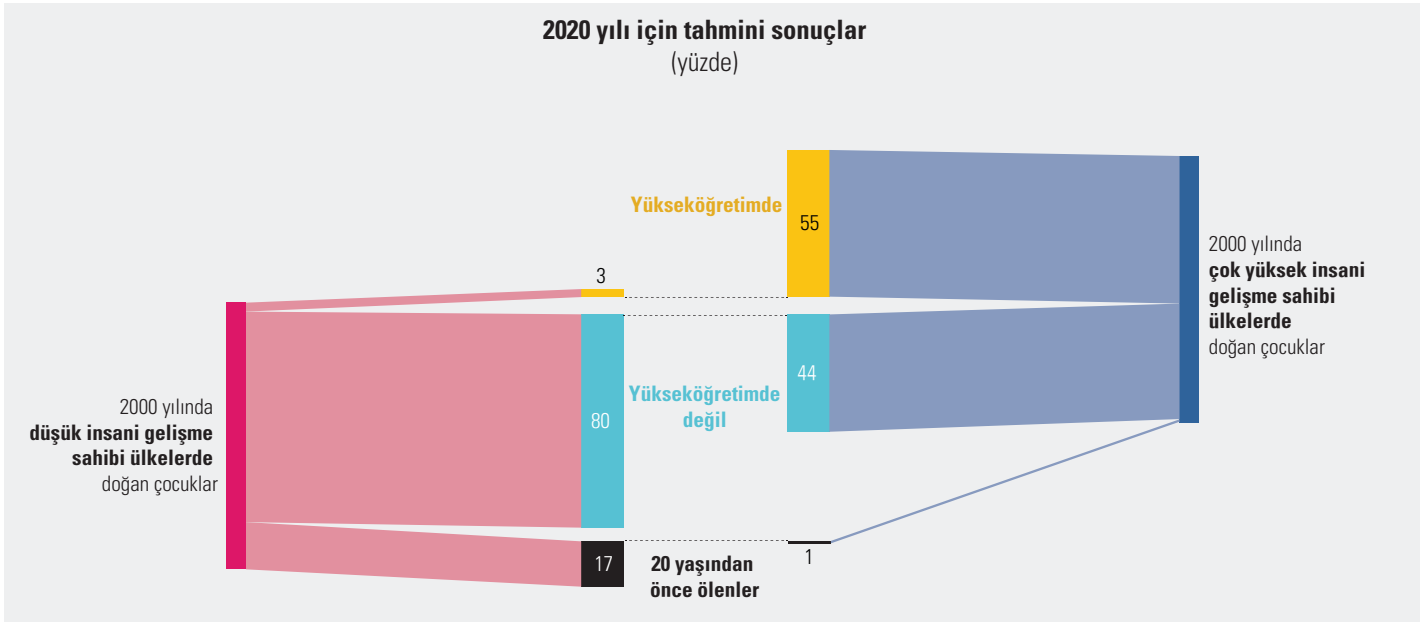
Gelirin daha eşit olması gerektiğini belirten nüfus oranı 2000'li yıllardan 2010'lu yıllara kadar artış gösterdi.

Not: Her nokta karşılaştırılabilir veri sahibi 39 ülkeden birini temsil etmektedir. Örneklem küresel nüfusun yüzde 48'ini kapsamaktadır. 1 puanın "gelirler daha eşit olmalı" ve 5 puanın "daha büyük gelir farklarına ihtiyacımız var" şeklinde olduğu 1-5 aralığındaki ölçeğe verilen cevaplara dayanmaktadır. Kaynak: Dünya Değerler Araştırması, dalga 4, 5 ve 6 tarafından sağlanan verilere dayanılarak İnsani Gelişme Raporu Ofisi hesaplamaları.

ŞEKİL 2

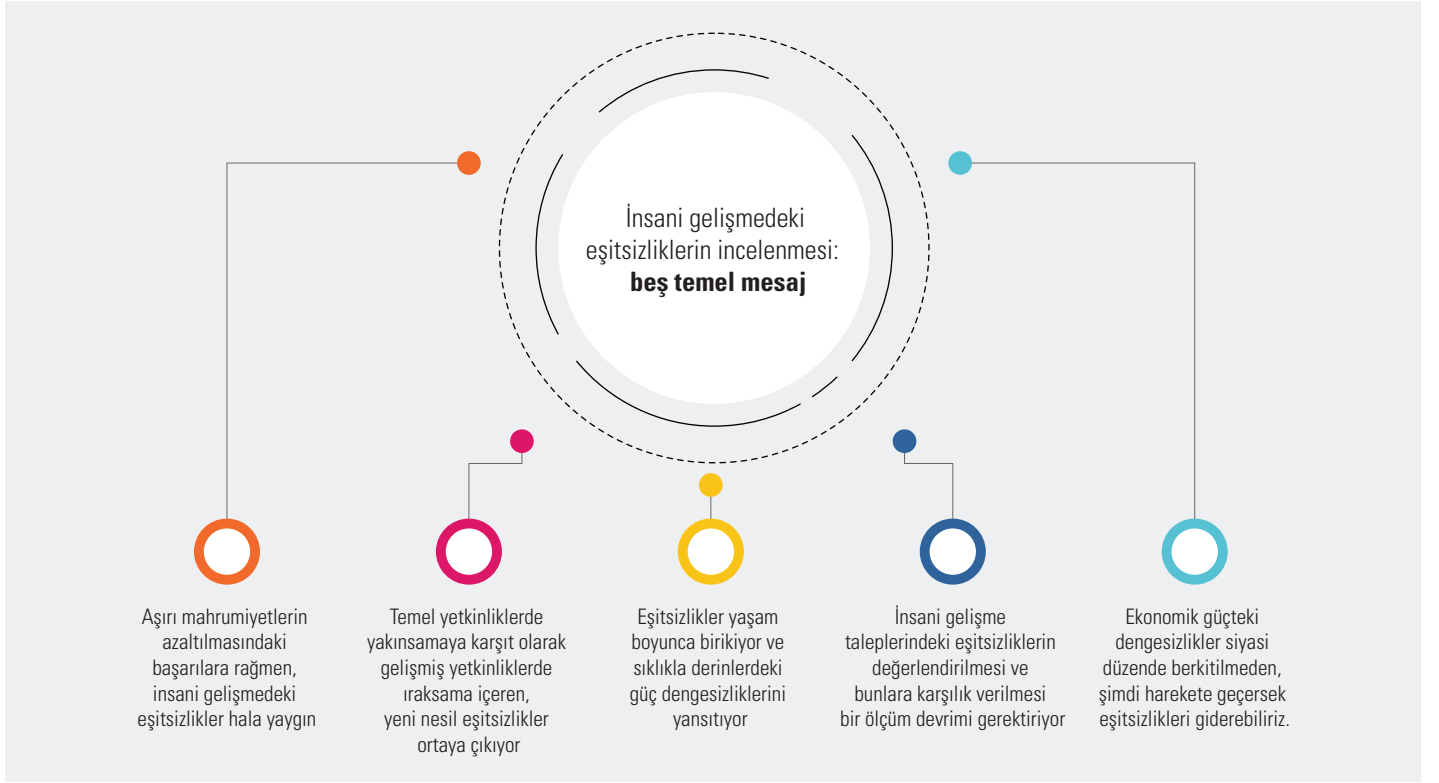
Farklı gelirlere sahip ülkelerde 2000 yılında doğan çocuklar 2020 yılına doğru oldukça eşit olmayan yollara sahip olacaklar.

Not: Burada sunulanlar düşük insani gelişme ve çok yüksek insani gelişme sahibi ülkelerden alınan tipik birey için tahminlerdir (medyan değerlere göre). Yükseköğretime katılma verileri 18-22 yaş aralığındaki kişiler için yapılan ve Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü İstatistik Enstitüsü tarafından işlenen hane halkı anketi verilerine dayanmaktadır ve şu adresten ulaşılabilir: www.education-inequalities.org (Erişim tarihi: 5 Kasım 2019). Yüzdeler 2000 yılında doğan kişilere göredir. 20 yaşından önce ölenlerin sayısı 2000 yılı civarında doğanların sayısı ve bu grup için 2000 ve 2020 yılları arasındaki tahmini ölümlere dayanılarak hesaplanmıştır. 2020 yılında yükseköğretimde olan kişi sayısı hayatta olacağı tahmin edilen kişi sayısına (2000 yılı civarında doğan grup için) ve en güncel yükseköğretime katılım verilerine dayanılarak hesaplanmıştır. Bunun dışındakiler, yükseköğretimde olmayan kişilerdir.

Kaynak: Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı ve Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü İstatistik Enstitüsü verilerine dayanılarak İnsani Gelişme Raporu Ofisi hesaplamaları.

Gelirin ötesinde, ortalamaların ötesinde, bugünün ötesinde: İnsani gelişmedeki eşitsizliklerin incelenmesi beş temel mesajı ortaya koyuyor.

Kaynak: İnsani Gelişme Raporu Ofisi.

boşluklar kabul edilemeyecek kadar geniş biçimde hala varlığını koruyor. Ve sağlanan ilerleme en aşırı mahrumiyetlerde bile bazı en hassas kişilerin yanından geçip gidiyor ve bu Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'nda çağrı yapıldığı gibi dünyanın 2030'a kadar bunları ortadan kaldırma yolunda olmadığını ortaya koyacak düzeyde.

İkincisi, 20. yüzyılın çözülmemiş eşitsizliklerinin çoğunun azalmakta olmasına karşın, insani gelişmede yeni nesil ağır eşitsizlikler ortaya çıkıyor. İklim krizi ve büyük çaplı teknolojik değişimlerin gölgesi altında, insani gelişmedeki eşitsizlikler 21. yüzyılda yeni şekillere bürünüyor. Yetkinliklerdeki eşitsizlikler farklı şekillerde evrimleşiyor. En aşırı mahrumiyetlerle bağlantılı olan temel yetkinliklere ilişkin eşitsizlikler azalıyor. Bazı durumlarda bu oldukça çarpıcı biçimde gerçekleşiyor, örneğin doğumda beklenen yaşam süresindeki kürese eşitsizlikler gibi. En altta yer alan pek çok kişi artık insani gelişmenin ilk sıçrama taşlarına ulaşabiliyor. Aynı zamanda,

daha güçlendirici olacak olmaları nedeniyle hayatın gelecekte daha önemli olması muhtemel özelliklerini yansıtan gelişmiş yetkinliklerdeki eşitsizliklerde artış görülüyor. Günümüzde yüksek güç sahibi insanların yarın daha da ileri gitmeyi amaçladıkları görülüyor.

Üçüncüsü, insani gelişmedeki eşitsizlikler yaşam boyunca birikebiliyor ve bu, sıklıkla derinlerdeki güç eşitsizlikleri tarafından artırılıyor. Bunlar aslında eşitsizliğin nedeninden çok sonucu ve toplumlar, ekonomiler ve siyasi yapıların derinlerine yerleşmiş faktörler tarafından yönlendiriliyorlar. İnsani gelişmedeki eşitsizliklerle başa çıkılması şu faktörlerin ele alınması anlamına geliyor: İnsanların halihazırda çok farklı düzeylerde gelir elde ettikleri noktada eşitsizlikleri düzeltmeye çalışmak gerçek bir gelişme sağlamaz —çünkü eşitsizlikler doğumda, hatta genellikle daha öncesinde başlıyor ve insanların yaşamları boyunca birikebiliyor. Veya bu geçmişe bakarak ve sadece 20. yüzyılda bazı zamanlarda ve bazı ülkelerde eşitsizlikleri kontrol altında tutan

politikaları ve kurumları tekrar hayata geçirmeye çalışarak da olmaz. Güç dengesizliklerinin derinleştiği ve çoğu durumda yaşam döngüsü boyunca avantajların birikmesini sağlayan koşullar, o zamanlarda hakim olan koşullardı.

Dördüncüsü, insani gelişme taleplerindeki eşitsizliklerin değerlendirilmesi bir ölçüm devrimi gerektiriyor. İyi politikalar iyi ölçümlerle başlar ve yeni nesil eşitsizlikler, yeni nesil ölçümler gerektirir. Günümüzün zorlukları ile bağlantılı daha net kavramlar, daha geniş kapsamlı veri kaynağı kombinasyonları, daha keskin analitik araçlar — hepsine ihtiyacımız var. Devam etmekte olan inovatif çalışmalar, gelir ve varlığın çoğu ülkede özet eşitsizlik ölçümlerine dayanarak anlaşılabilirliğinden çok daha hızlı biçimde en tepede birikiyor olabileceğini ileri sürüyor. Bu çalışmaların daha sistematik ve yaygın hale getirilmesi kamu tartışmaları ve politikalarına daha iyi bilgi sağlayabilir. Ölçüm bir öncelik gibi görünmeyebilir ancak bu görüş 20. yüzyılın başında ortaya çıkan gayrisafı yurtiçi hasıla gibi ölçümlerin sahip olduğu süregelen etki dikkate alındığında değişecektir.

Beşincisi, 21. yüzyılda insani gelişmedeki eşitsizliklerin giderilmesi, ekonomik güçteki dengesizlikler yerleşik siyasi hakimiyete dönüşmeden şimdi harekete geçerse mümkün. Bazı temel yetkinliklerdeki eşitsizlik konusunda sağlanan gelişmeler, ilerlemenin mümkün olduğunu gösteriyor. Ancak geçmişte temel yetkinliklerde sağlanan ilerlemeler, insanların günümüzdeki isteklerine karşılık vermeyecektir.

Temel yetkinliklerdeki eşitsizliklerin azaltılması için daha da çok çalışmak da, her ne kadar gerekli olsa da, yeterli değil. Eğer gelişmiş yetkinlikler gerçekten güçlenme ile bağlantılı ise, bu alanlarda ortaya çıkan boşlukların göz ardı edilmesi, politika yapıcılarının insanların eylemliliğinden, yani kendi istekleri ve değerlerini karşılayan seçimler yapma becerilerinden uzaklaştırabilir. Yalnızca gelişmiş yetkinliklerde çoğu daha yeni ortaya çıkmakta olan yeni nesil eşitsizlikler ile başa çıkmaya dikkat edildiği zaman, 21. yüzyıl süresince insani gelişmedeki eşitsizliklerin daha da bertektilmesinin önüne geçilebilecektir.

Peki nasıl? Yalnızca tek başlarına politikalara bakarak veya tek bir sihirli değneğin her şeyi çözeceğini düşünerek değil. Eşitsizliğe ilişkin politika tartışmalarını genellikle domine eden

bir konu olan gelirin yeniden dağıtılması, bazen bu sihirli değnek olarak görülür. Ancak, dört iddialı politikadan (daha yüksek ve daha çok artan oranlı (kademeli) gelir vergileri, düşük gelir düzeylerine tanınan indirimler, her çocuk için ödenen vergilendirilebilir yardımlar ve herkes için asgari ücret) oluşan tam bir yeniden dağıtım paketi bile Birleşik Krallık'ta 1970'lerin sonu ile 2013 yılları arasında meydana gelen gelir eşitsizliğindeki artışı tam olarak geri çevirmeye yeterli olmayacaktır.⁶

Bu, yeniden dağıtımın önemli olmadığı anlamına gelmez, hatta tam tersidir. Ancak hem gelirden hem de daha geniş yelpazede yer alan insani gelişmedeki eşitsizliklerde uzun ömürlü değişim sağlamak, daha geniş kapsamlı ve daha sistematik politika yaklaşımına dayanmaktadır.

Peki ne yapmalı? Bu raporda ileri sürülen yaklaşım, insani gelişmedeki eşitsizlikleri gidermeye yönelik politikaları, hem yetkinlikler hem de gelirin genişletilmesi ve dağıtılmasını birbirine bağlayan çerçeve içinde ana hatlarıyla ortaya koymaktadır. Seçenekler arasında piyasa öncesi, piyasa içi ve piyasa sonrası politikalar bulunmaktadır. Ücretler, kârlar ve işgücü katılım oranları tipik olarak piyasalarda belirlenir ve bu piyasalar da hakim düzenlemeler, kurumlar ve politikalar (piyasa içi) tarafından şartlandırılır. Fakat bu sonuçlar aynı zamanda insanları ekonomide aktif hale gelmeden önce (piyasa öncesi) etkileyen politikalara da dayanır. Piyasa öncesi politikalar yetkinliklerdeki eşitsizlikleri azaltabilir ve herkese işgücü piyasasına daha donanımlı girme konusunda yardımcı olabilir. Piyasa içi politikalar, kişiler çalışırken gelir ve fırsat dağılımını etkiler ve daha çok veya az eşitlik sağlayan sonuçları şekillendirir.⁷ Piyasa sonrası politikalar ise piyasanın piyasa içi politikalar ile birlikte gelir ve fırsat dağılımını belirlemesinden sonra eşitsizlikleri etkiler. Bu politika dizileri birbirleriyle etkileşim içindedir. Örneğin, piyasa öncesi kamu hizmetleri sunumu kısmen piyasa sonrası politikaların (sağlık ve eğitime fon sağlanması için piyasa gelirleri üzerinden vergi alınması gibi) etkinliğine bağlı olabilir ve bu hükümet gelirlerinin bu hizmetleri karşılamak üzere kullanılması açısından önemlidir. Ve bunun karşılığında, vergiler açısından, toplumun gelirlerin daha çoğa sahip olandan daha aza sahip olana doğru yeniden dağıtılması konusunda ne kadar istekli olduğu konusunda bilgi edinilmiş olur.

21. yüzyılda insani gelişmedeki eşitsizliklerin geleceği bizim ellerimizde. Ancak bizler kanaatkar olamayız. İklim krizi eylemsiz kalmanın maliyetinin zaman içinde arttığını gösteriyor, eşitsizliği de giderek daha çok besliyor ve bu sonuçta iklime ilişkin harekete geçmeyi daha da zor hale getirebilir. Teknoloji halihazırda işgücü piyasalarını ve yaşamları değiştiriyor ancak henüz kesin olmayan, makinelerin ne ölçüde insanların yerine geçebileceği

21. yüzyılda insani gelişmedeki eşitsizliklerin geleceği bizim ellerimizde. Ancak bizler kanaatkar olamayız. İklim krizi eylemsiz kalmanın maliyetinin zaman içinde arttığını gösteriyor, eşitsizliği de giderek daha çok besliyor ve bu sonuçta iklime ilişkin harekete geçmeyi daha da zor hale getirebilir. Teknoloji halihazırda işgücü piyasalarını ve yaşamları değiştiriyor ancak henüz kesin olmayan, makinelerin ne ölçüde insanların yerine geçebileceği. Ancak bizler, düştükten sonra toparlanmamızın zor olacağı bir uçuruma doğru yaklaşıyoruz. Bir seçeneğimiz var ve onu şimdi kullanmalıyız.

Gelirin ötesinde, ortalamaların ötesinde ve bugünün ötesinde

Bu rapor, gelirin ötesine, ortalamaların ötesine ve bugünün ötesine geçerek eşitsizliklere bakan yeni analiz çerçevesine dayanıyor (Şekil 4).

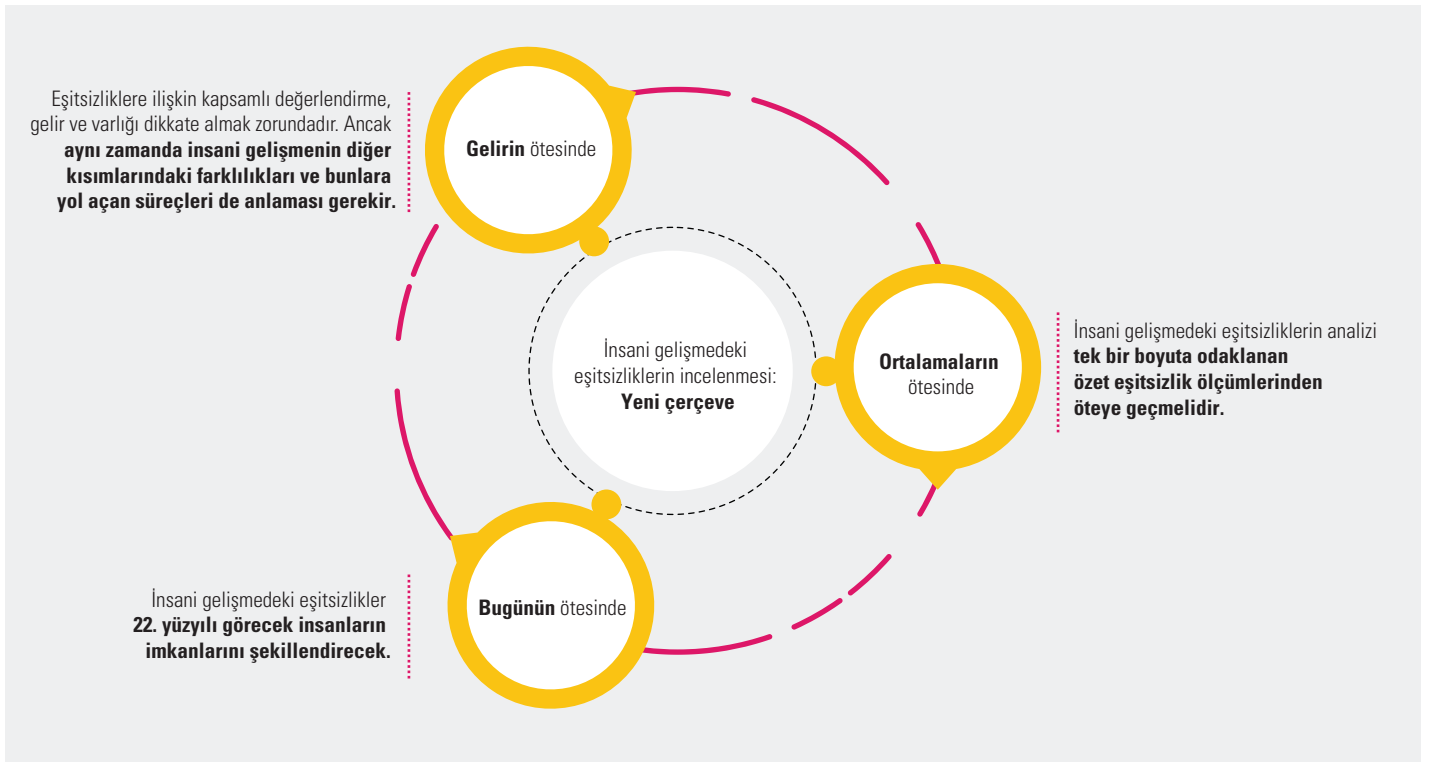
Gelirin ötesinde

Eşitsizliklere ilişkin kapsamlı değerlendirme, gelir ve varlığı dikkate almak zorundadır. Ancak aynı zamanda, dolarlar ve rupilerin de ötesine geçerek, insani gelişmenin diğer kısımlarındaki farklılıkları ve bunlara yol açan süreçleri de anlaması gerekir. Ekonomik eşitsizlik elbette var, ancak bunun yanı sıra, sağlık, eğitim, insan onuru ve insan haklarına saygı gibi insani gelişmenin kilit unsurlarında da eşitsizlikler söz konusu. Ve bunlar yalnızca gelir ve varlıktaki eşitsizlikler dikkate alınarak ortaya çıkarılamayabilir. Eşitsizlik konusunda, insani gelişme yaklaşımı insan odaklı bakış açısına sahiptir: Bu, insanların hayatta istediklerini olma ve yapma konusundaki kendi özgürlüklerini kullanabilme yeteneği ile ilgilidir.

Gelir eşitsizliklerini anlamak için bile diğer eşitsizlik türlerinin incelenmesi gerekir. Sağlık ve eğitim alanındaki dezavantajlar (kişinin veya ebeveynlerinin) birbiriyle etkileşim içindedir ve genellikle yaşam boyunca birleşerek artar. Boşluklar doğumdan önce ortaya çıkar, kişinin nerede doğacağına ilişkin “doğum piyangosu”

ŞEKİL 4

Eşitsizlikleri düşünmek

ile başlar ve yıllar içinde genişleyebilir. Yoksul ailelerin çocukları eğitim masraflarını karşılayamayabilir ve iş bulmaya çalıştıklarında da dezavantajlı konuma düşerler. Bu çocuklar işgücü piyasasına girdiklerinde ve birleşerek artan dezavantaj katmanları tarafından cezalandırıldıklarında, daha yüksek gelirli ailelerin çocuklarına kıyasla muhtemelen daha az kazanırlar.

Değişen bir dünya, gelecekte nelerin eşitsizliği şekillendireceğini dikkate almayı gerektirir. Mevcut -ve yeni- eşitsizlik biçimleri büyük sosyal, ekonomik ve çevresel güçlerle etkileşime girerek günümüz gençleri ve onların çocuklarının yaşamlarını belirleyecek

Ortalamaların ötesinde

Sıklıkla, eşitsizliğe ilişkin tartışmalar gereğinden fazla basitleştirilir ve eşitsizliğe ilişkin olarak, hem dikkate alınacak eşitsizlik türleri hem de etkilenen kişiler açısından kısmi - ve bazen de yanıltıcı - bir tablo sunan özet ölçümlere ve eksik verilere dayanır. Analizin dağılıma ilişkin bilgileri tek bir sayıya indirgeyen ortalamaların ötesine geçmesi ve eşitsizliği tüm toplumda, farklı yerlerde ve zaman içinde hangi yollarla oluştuğuna bakması gerekir.

İnsani gelişmenin her kısmında, önemli olan genel eşitsizlik değişim oranıdır (farklı sosyoekonomik özelliklere göre nüfus genelinde sağlanan başarılarıdaki farklar).

Bugünün ötesinde

Pek çok analiz geçmişe veya bugün burada ne olduğuna odaklanıyor. Fakat değişen bir dünya, gelecekte nelerin eşitsizliği şekillendireceğini

dikkate almayı gerektirir. Mevcut -ve yeni- eşitsizlik biçimleri büyük sosyal, ekonomik ve çevresel güçlerle etkileşime girerek günümüz gençleri ve onların çocuklarının yaşamlarını belirleyecek. İki sismik kayma 21. yüzyılı şekillendirecek: İklim değişikliği ve teknolojik dönüşümler. İklim değişikliği halihazırda en çok en yoksul kesimleri etkilerken, makinelerin öğrenmesi ve yapay zeka gibi teknolojik gelişmeler de insan gruplarını ve hatta ülkeleri geride bırakabiliyor ve bu kaymalar altında belirsiz bir gelecek endişesi yaratabiliyor.⁸

Değişen insan istekleri: Temel yetkinliklerden gelişmiş yetkinliklere

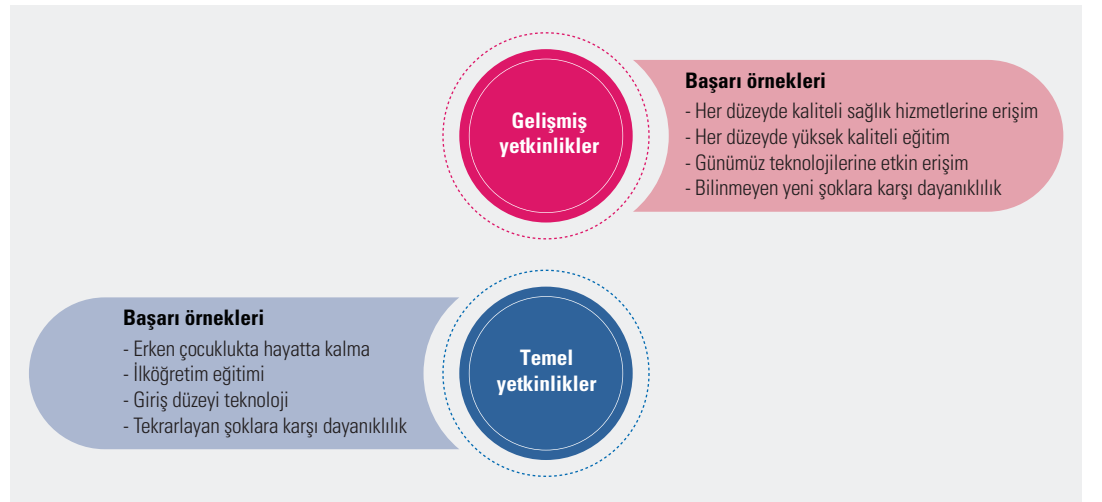
Amartya Sen nihayetinde umursamamız gereken eşitsizlik türlerinin ne olduğunu sorduğunda (“Neyin eşitliği?”), insanların yetkinliklerinin - yaşam tercihlerini yapma özgürlüklerinin - temel olduğunu ileri sürmüştür.⁹

Yetkinlikler insani gelişmenin kalbinde yer alır. Bu rapor da aynı yolu izliyor ve yetkinliklerdeki eşitsizlikleri irdeliyor.

Yetkinlikler koşullarla beraber ve aynı zamanda da değerler ve insanların değişen talepleri ve istekleri ile birlikte değişir. Günümüzde, aşırı mahrumiyetlerin yokluğu ile ilintili bir dizi temel yetkinliğe sahip olmak yeterli değildir. Gelişmiş yetkinlikler insanların “kendi yaşam

ŞEKİL 5

Temel yetkinliklerden gelişmiş yetkinliklere, insani gelişme

Kaynak: İnsani Gelişme Raporu Ofisi.

öykülerine” sahip olmaları açısından giderek daha çok hayati önem kazanıyor.¹⁰

Gelişmiş yetkinlikler insanların yaşamlarına daha çok eylemlilik getiriyor. Bazı yetkinliklerin insanların yaşamı boyunca geliştiği dikkate alındığında, 5 yaşına kadar hayatta kalmak veya okumayı öğrenmek gibi temel bir dizi yetkinliği edinmeyi başarmak, yaşamın ilerleyen kısımlarında gelişmiş yetkinlikler oluşturmak için ilk sıçrama taşlarını sunuyor (Şekil 5). Temel yetkinliklerden gelişmiş yetkinliklere doğru evrilme konusunda benzer bir diğer örnek de teknoloji kullanımında veya sık ve az etkili tehlikelerden büyük ve beklenmedik olaylara kadar çevresel şoklarla başa çıkabilme becerisine yansıyor. Buradaki ayırım, gruplar arasındaki eşitsizliklerin anlaşılması noktasında da önemli, örneğin kadınların seçimlerde oy kullanmasından (temel bir yetkinlik) ulusal liderler olarak siyasete katılmalarına (gelişmiş bir yetkinlik) doğru ilerleme sağlanması gibi. Temel yetkinliklerden gelişmiş yetkinliklere geçişte yaşanan hedef değişimi, Binyıl Kalkınma Hedefleri’nden Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları’na doğru yaşanan değişimi yansıtıyor.

Temel mesaj 1: Aşırı mahrumiyetlerin azaltılmasındaki başarılar rağmen, insani gelişmedeki eşitsizlikler hala yaygın

21. yüzyılda yaşam standartlarında büyük ilerleme sağlandı ve dünya genelinde daha önce benzeri görülmemiş sayıda insan açlık, hastalık ve yoksulluktan “büyük kurtuluş”¹¹ sağlayarak asgari geçim koşullarının üstüne çıktı. İnsani Gelişme Endeksi, ortalama olarak etkileyici bir gelişme ortaya koyuyor ve büyük ölçüde çocuk ölüm oranlarındaki keskin düşüş sayesinde ortaya çıkan doğumda beklenen yaşam süreleri gibi alanlarda çarpıcı ilerlemeleri yansıtıyor.

Bununla beraber hala pek çok insan geride kalmış durumda ve tüm yetkinliklerde eşitsizlikler yaygın biçimde varlığını sürdürüyor. Bazıları yaşam ve ölüm ile ilgili iken bazıları ise bilgiye ve yaşamı değiştiren teknolojilere erişimle ilgili.

Kayda değer biçimde düşmüş olsa da, düşük ve çok yüksek insani gelişme sahibi ülkelerde doğumda beklenen yaşam süreleri arasındaki

farkı hala 19 yıl. Her yaşta beklenen yaşam süresi arasında farklar söz konusu. 70 yaşında beklenen yaşam süreleri arasındaki fark yaklaşık 5 yıl. Düşük insani gelişme sahibi ülkelerde yetişkinlerin yaklaşık yüzde 42’si ilk öğretim eğitimi almış durumdayken bu oran çok yüksek insani gelişme sahibi ülkelerde yüzde 94. Tüm eğitim düzeylerinde de boşluklar mevcut. Düşük insani gelişme sahibi ülkelerdeki yetişkinlerin yalnızca yüzde 3,2’si yükseköğretim eğitimi almış durumda iken bu oran gelişmiş ülkelerde yüzde 29. Teknolojiye erişim konusunda ise, gelişmekte olan ülkelerdeki her 100 kişiden 67’si düzeyindeki cep telefonu aboneliği, çok yüksek insani gelişme kategorisindeki ülkelerin tam yarısı kadar. Genişbant erişimi konusunda, düşük insani gelişme sahibi ülkelerde her 100 kişi başına 1’den az abonelik bulunurken, bu sayı çok yüksek insani gelişme sahibi ülkelerde her 100 kişi başına 28 kişi düzeyindedir (Şekil 6).

En geride kalanlar arasında hala aşırı gelir yoksulluğu içinde yaşayan 600 milyon kişi bulunuyor ve bu sayı Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi’ne göre hesaplandığında 1.3 milyara çıkıyor.¹²

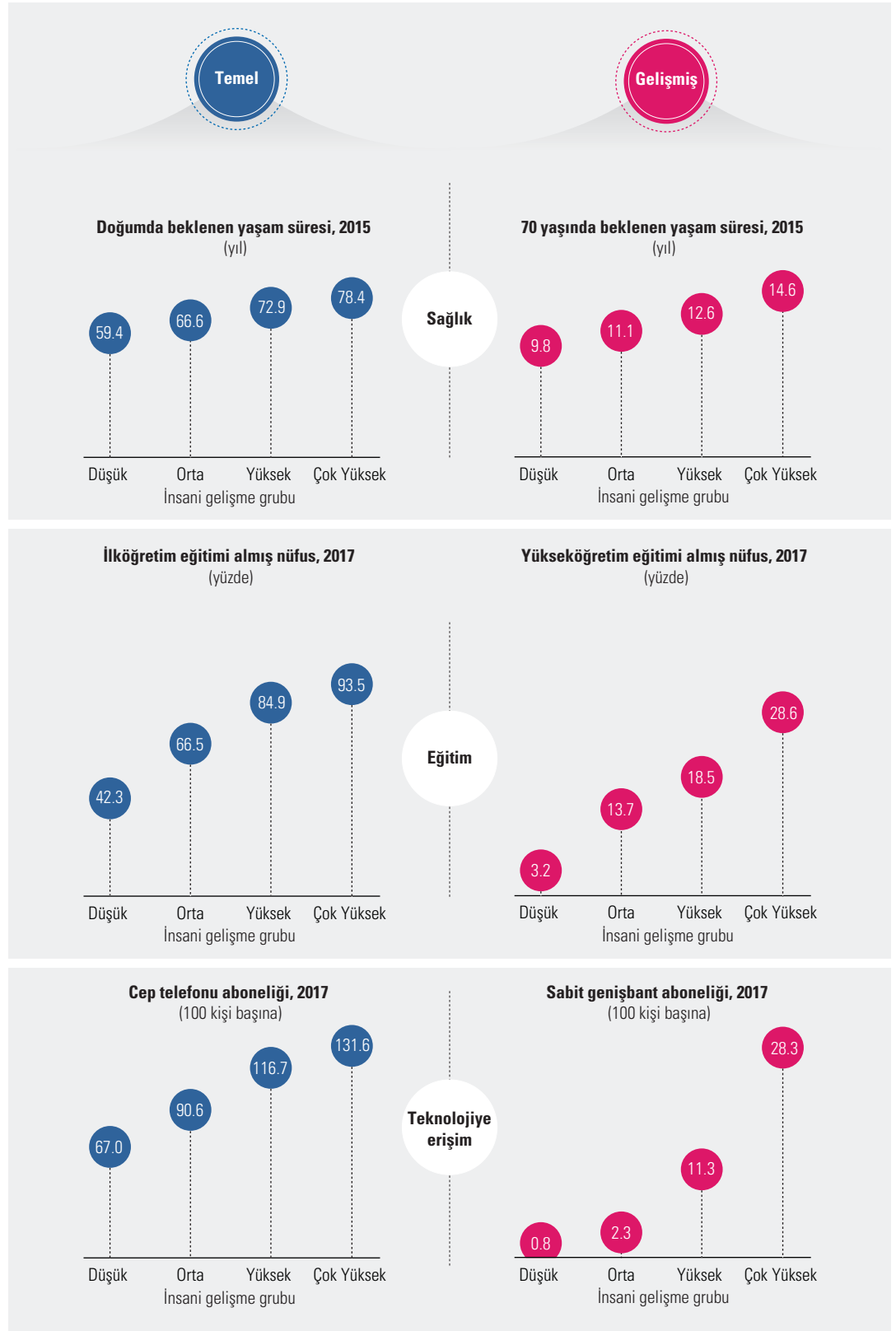
Yaklaşık 262 milyon çocuk ilk veya orta okula gitmiyor ve 5.4 milyon çocuk beş yaşına kadar yaşamıyor. Bağışıklanmaya ve makul fiyatlı tedavilere erişimin artmasına karşın dünyanın en yoksul ülkelerindeki en yoksul hanelerde çocuk ölüm oranları hala yüksek. En yüksek oranlar düşük ve orta insani gelişme sahibi ülkelerde görülüyor ancak ülkeler içinde de büyük farklılıklar söz konusu: Bazı orta gelirli ülkelerdeki en yoksul yüzde 20’lik kesimde tipik bir düşük gelirli ülkedeki ile aynı düzeyde ortalama çocuk ölüm oranı görülebiliyor.

Temel mesaj 2: Temel yetkinliklerde yakınsamaya karşıt olarak gelişmiş yetkinliklerde iraksama içeren, yeni nesil eşitsizlikler ortaya çıkıyor

2020’li yıllara girmek üzereyken, 21. yüzyıl yaşamında yeni bir dizi yetkinlik temel önem kazanıyor. Bu gelişmiş yetkinliklerdeki eşitsizlikler, temel yetkinliklerdekinden çarpıcı biçimde farklı dinamiklere sahip. Bunlar, yeni nesil eşitsizliklerin temelinde yer alıyor.

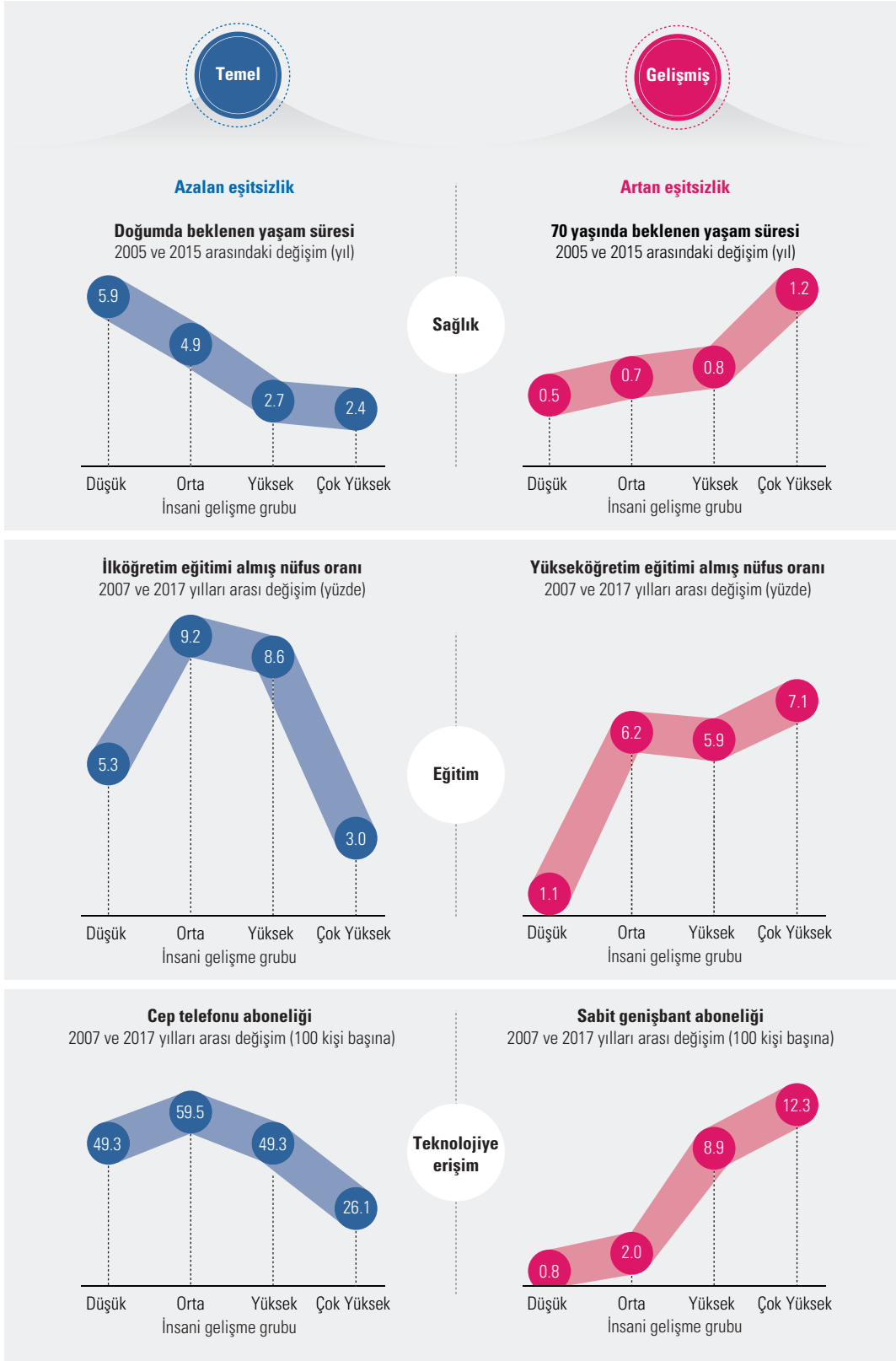
Hala yapılacak çok şey olmasına karşın, bazı temel yetkinliklerdeki eşitsizlikler çoğu ülke genelinde yavaş yavaş daralıyor. Doğumda beklenen yaşam süresi, ilköğretim eğitimi almış nüfus yüzdesi ve cep telefonu aboneliği alanlarının tamamında insani gelişme grupları arasında eşitsizliklerde daralma görülüyor

Ülkeler genelinde dünyada hem temel hem de gelişmiş yetkinliklerde eşitsizlikler hala derin

Kaynak: Uluslararası Telekomünikasyon Birliği, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü İstatistik Enstitüsü ve Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı verilerine dayanılarak İnsani Gelişme Raporu Ofisi hesaplamaları.

Temel yetkinliklerde yavaş yakınsama, gelişmiş yetkinliklerde hızlı ıraksama

Kaynak: Uluslararası Telekomünikasyon Birliği, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü İstatistik Enstitüsü ve Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı verilerine dayanılarak İnsani Gelişme Raporu Ofisi hesaplamaları.

Eşitsizlikler doğumdan önce başlayabilir ve boşlukların çoğu kişinin yaşamı boyunca birleşerek büyüyebilir. Bu gerçekleştiğinde, kalıcı eşitsizliklere yol açabilir

Hala yapılacak çok şey olmasına karşın, bazı temel yetkinliklerdeki eşitsizlikler çoğu ülke genelinde yavaş yavaş daralıyor. Doğumda beklenen yaşam süresi, ilköğretim eğitimi almış nüfus yüzdesi ve cep telefonu aboneliği alanlarının tamamında insani gelişme grupları arasında eşitsizliklerde daralma görülüyor (Şekil 7). En alttaki insanlar, en üsttekilerden daha hızlı gelişme gösteriyor. 2005 ile 2015 yılları arasında düşük insani gelişme sahibi ülkelerdeki doğumda beklenen yaşam süresindeki artış, çok yüksek insani gelişme sahibi ülkelerdekini neredeyse üç katıydı ve bunun altında yatan neden de gelişmekte olan ülkelerdeki çocuk ölüm oranlarındaki düşüştü. Ayrıca düşük insani gelişme sahibi ülkeler ilköğretime ve cep telefonlarına erişim konusunda da arayı kapatıyor.

Bu iyi haberler, iki uyarıyla beraber geliyor. Birincisi, sağlanan ilerlemeye karşın, her yıl 5 yaşın altındaki 3 milyon çocuğun ölmesi (Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları hedefinin en az 850.000 üstünde) ve 225 milyon çocuğun okula gidememesi beklenirken, dünya 2030 yılına kadar aşırı mahrumiyetleri ortadan

kaldırma yolunda değil. İkincisi, farkların azalmasının bir nedeni de tepedekilerin artık yukarı doğru gidecek yerinin azalmasıdır.

Buna karşın, gelişmiş yetkinliklerdeki eşitsizlikler genişliyor. Örneğin, verisel zorluklara rağmen, tahminler 1995'ten 2015 yılına kadar 70 yaşındaki beklenen yaşam süresinde yaşanan artışın çok yüksek insani gelişme sahibi ülkelerde düşük insani gelişme sahibi ülkelere kıyasla iki kat olduğunu ileri sürüyor.¹³

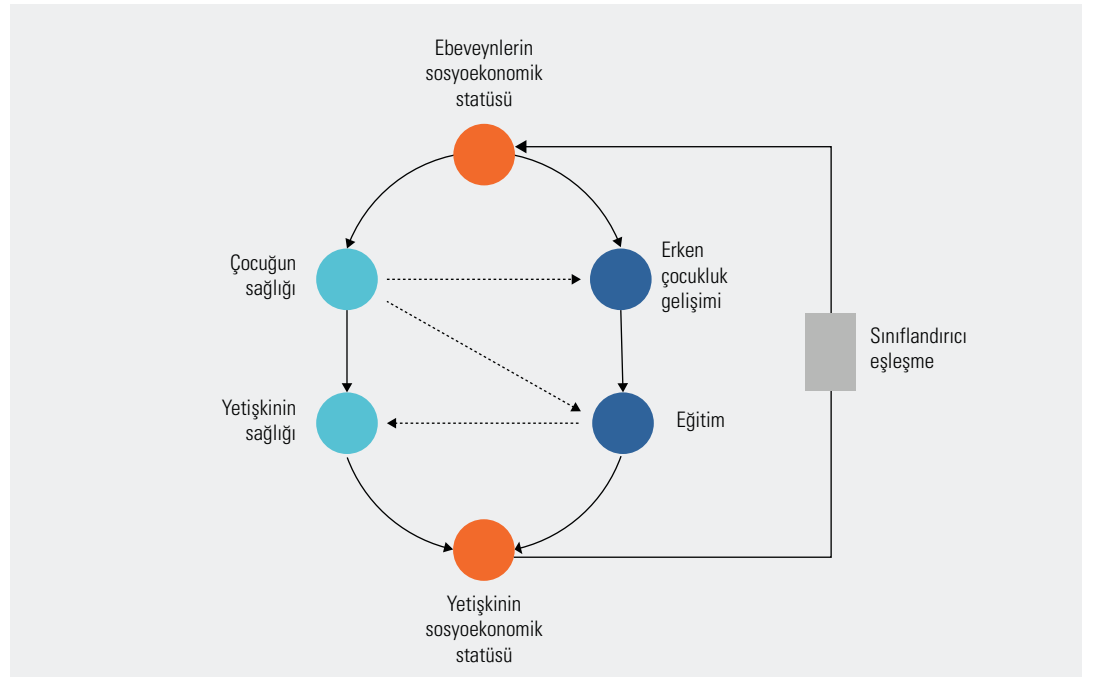
Geniş yelpazede yer alan gelişmiş yetkinlikler için de benzer bir iraksama örüntüsüne ilişkin kanıtlar mevcut. Aslına bakılırsa, daha ileri düzey bilgiye ve teknolojiye erişimdeki iraksamalar daha da keskin. Yükseköğretim eğitimi almış yetişkin nüfusun oranı, çok yüksek insani gelişmeye sahip ülkelerde, düşük insani gelişmeye sahip ülkelere kıyasla altı kat, sabit genişbant aboneliği ise 15 kat daha hızlı artıyor.

Hem ülkeler arası hem de içindeki bu yeni eşitsizlikler büyük önem arz ediyor.

21. yüzyıl toplumlarını şekillendiriyor ve sağlık ve uzun yaşam, bilgi ve teknolojiye sınırları zorluyor. Bunlar, insanların 21. yüzyılın

ŞEKİL 8

Yaşam döngüsü boyunca eğitim ve sağlık

Not: Daireler yaşam döngüsünün farklı aşamalarını, turuncu olanlar da nihai sonuçları temsil etmektedir. Dikdörtgen sınıflandırıcı eşleşme sürecini temsil etmektedir. Kesik çizgiler ayrıntılı olarak açıklanmamış etkileşimleri göstermektedir. Bir çocuğun sağlığı erken çocukluk gelişimini ve eğitim imkanlarını etkiler. Örneğin, zihinsel engelli bir çocuk, erken çocukluk gelişimi ve eğitim fırsatlarından sağlıklı bir çocuk kadar faydalanamayacaktır. Eğitim aynı zamanda sağlıklı bir yaşam tarzını teşvik edebilir ve gerektiğinde mevcut bir sağlık sisteminden nasıl faydalanılabileceğine dair bilgi sunabilir (Cutler ve Lleras-Muney, 2010).
Kaynak: Deaton (2013a)'dan uyarılma ile İnsani Gelişme Raporu Ofisi.

fırsatlarını değerlendirme, bilgi ekonomisi içinde işlev görme ve iklim değişimiyle baş edebilme becerisini belirlemesi muhtemel eşitsizlikler.

Temel mesaj 3: Eşitsizlikler yaşam boyunca birikiyor ve sıklıkla derinlerdeki güç dengesizliklerini yansıtıyor

Eşitsizliği - gelir eşitsizliğini bile - anlamak dikkatlerin buna yol açan altta yatan süreçlere yöneltilmesi anlamına gelir. Farklı eşitsizlikler birbirleriyle etkileşim içindedir ve büyüklükleri ve etkileri kişinin yaşamı boyunca değişiklikler gösterir. Bunun sonucunda, ekonomik eşitsizlikle başa çıkmaya yönelik politikalar, gelirin mekanik biçimde aktarılmasından çok daha fazlasını gerektirir. Bunların genellikle tarih içinde derinlere yerleşmiş sosyal normlar, politikalar ve kurumları ele alması gerekir.

Yaşam boyu dezavantaj

Eşitsizlikler doğumdan önce başlayabilir ve boşlukların çoğu kişinin yaşamı boyunca birleşerek büyüyebilir. Bu gerçekleştiğinde, kalıcı eşitsizliklere yol açabilir. Bu, özellikle sağlık, eğitim ve ebeveynlerin sosyoekonomik statüsünün bağlandığı noktada, çeşitli şekillerde gerçekleşebilir (Şekil 8).

Ebeveynlerin gelirleri ve şartları çocuklarının sağlığını, eğitimini ve gelirini etkiler. Sağlıktaki değişim oranları—sosyoekonomik gruplar arasında sağlık alanındaki eşitsizlikler—genellikle doğumdan önce başlar ve etkisiz hale getirilmezse en azından yetişkinliğe kadar birikebilir. Düşük gelirli ailelerde doğan çocuklar kötü sağlık ve daha düşük eğitim almaya daha yatkındır. Daha düşük eğitim sahibi olanların diğerleri kadar kazanamaması muhtemeldir ve sağlığı daha kötü olan çocukların okula gidememesi daha olasıdır. Ve çocuklar büyüdüklerinde, eğer eş olarak kendilerine benzer sosyoekonomik statüde birini seçerlerse (ki sınıflandırıcı eşleşmede sıkça bu olur), eşitsizlikler nesiller boyu devam edebilir.

Özellikle gelir eşitsizliği ve siyasi gücün birlikte evrimleşme yollarından dolayı, döngünün kırılması zor olabilir. Zengin insanların, genellikle olduğu üzere, kendilerini ve çocuklarını kayıran politikaları şekillendirdiği

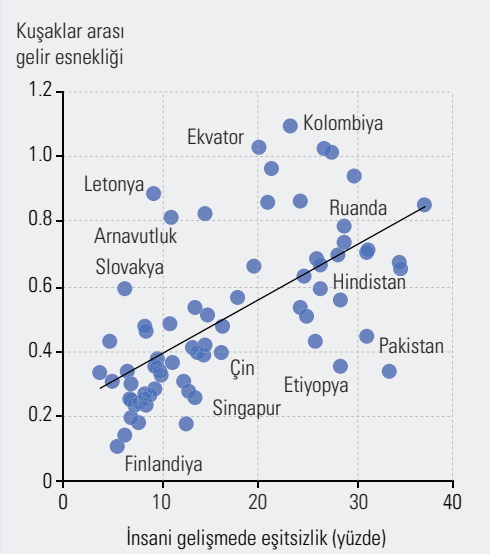
KUTU 1

Muhteşem Gatsby Eğrisi'ne yeni bir bakış

Yüksek gelir eşitsizliği ile düşük gelirden kuşaklar arası hareketlilik arasındaki pozitif korelasyon iyi bilinmektedir. Muhteşem Gatsby Eğrisi olarak da bilinen bu ilişki, yalnızca gelir eşitsizliği yerine insani gelişimde eşitsizlik ölçüsü kullanıldığında da geçerlidir (şekle bakınız). İnsani gelişimde eşitsizlik arttıkça gelirden kuşaklar arası hareketlilik düşmektedir ve tam tersi de geçerlidir.

Bu iki faktör bir arada bulunur fakat bu birinin diğerine neden olduğu anlamına gelmez. Esasında, her ikisinin de altta yatan ekonomik ve sosyal faktörler tarafından yönlendirilmesi daha olasıdır ve dolayısıyla bu yönlendiricilerin anlaşılması ve çözülmesi hem hareketliliği teşvik edebilir hem de eşitsizlikleri giderebilir.

Gelirden kuşaklar arası hareketlilik, insani gelişimde eşitsizliklerin fazla olduğu ülkelerde daha düşüktür.

Not: İnsani gelişimdeki eşitsizlik, üç bileşendeki eşitsizlik nedeniyle İnsani Gelişim Endeksi değerinde meydana gelen yüzdelik kayıp olarak ölçülmektedir: gelir, eğitim ve sağlık. Kuşaklar arası gelir esnekliği arttıkça, ebeveynlerin geliri ile çocuklarının geliri arasındaki ilişki daha güçlü hale gelir ve bu da daha düşük kuşaklar arası hareketliliği yansıtır. Kaynak: GDIM (2018) verileri ile, Corak (2013)'tan uyarlanarak, İnsani Gelişim Raporu Ofisi.

durumda, bu gelirin ve fırsatların en tepede toplanmasını devam ettirebilir. Dolayısıyla sosyal hareketliliğin eşitliğinin daha az olduğu ülkelerde daha düşük olma eğilimi göstermesi şaşırtıcı değildir. Yine de, bazı toplumlarda hareketlilik diğerlerine göre daha fazladır—yani kurumlar ve politikalar önemlidir—ve bu kısmen, eşitsizliği azaltan şeyin aynı zamanda sosyal hareketliliği artırabilir olmasından dolayıdır (Kutu 1).

Güç dengesizlikleri

Gelir ve varlıktaki eşitsizlikler sıklıkla siyasi eşitsizliklere dönüşmektedir ve bu kısmen

9'da soldaki döngünün altındaki ok). Bu şekilde, hukuki güç de yeniden dağıtılır. Bunun daha çok sonucu olabilir çünkü bu durum yalnızca mevcut sonuçları değiştirmekle kalmaz, aynı zamanda aktörlerin gelecekteki davranışlarını şekillendiren koşulları da belirler. Bir kez daha, güç asimetrisinin politika alanında ortaya çıkış şekli eşitsizlikleri şiddetlendirebilir ve berkebilir (şüphesiz, eşitsizlik yönetişimin etkinliğini zayıflatabilir) veya daha eşitlikçi ve kapsayıcı dinamiklere vesile olabilir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği

Bazı insan grupları pek çok şekilde sistematik olarak dezavantajlı durumda kalıyor. Bu gruplar etnik köken, dil, toplumsal cinsiyet veya sosyal sınıf tarafından veya yalnızca bir ülkenin doğusu, batısı, güneyi veya kuzeyinde yaşıyor olmaları ile tanımlanabilir. Bu tür gruplara pek çok örnek verilebilir fakat şüphesiz ki dünya genelinde en büyük grup kadınlar. Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri her yerde görülen en yerleşik eşitsizlik türlerinden biridir. Bu dezavantajların dünyanın yarısını etkilemesi nedeniyle, toplumsal cinsiyet eşitsizliği insani gelişmenin önündeki en büyük engellerden biridir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, ilerleme ve gerileme açısından bir yerden bir yere ve konudan konuya değişiklik gösteren karmaşık bir konudur. Kadınlara karşı şiddete dikkat çeken #MeToo hareketi veya #NiUnaMenos hareketi ile bu konuda farkındalık yaratıldı. Ve dünya genelindeki kız çocukları, ilkokula

kayıt olma gibi bazı temel konularda arayı kapatıyorlar.

Fakat bu temel konuların ötesinde sağlanan ilerlemede kutlanacak çok daha az şey var. Kadınlar ve erkeklerin evde, işyerinde ve siyasette güçlerini kullanmaları noktasında eşitsizlik hala çok belirgin. Kadınlar evde erkeklere kıyasla üç kattan daha fazla ücretsiz bakım işi yapıyorlar. Ve çoğu ülkede kadınlar ve erkeklerin seçimlerde eşit biçimde oy kullanmasına karşın, siyasi gücün daha üst düzeylerinde farklar söz konusu.

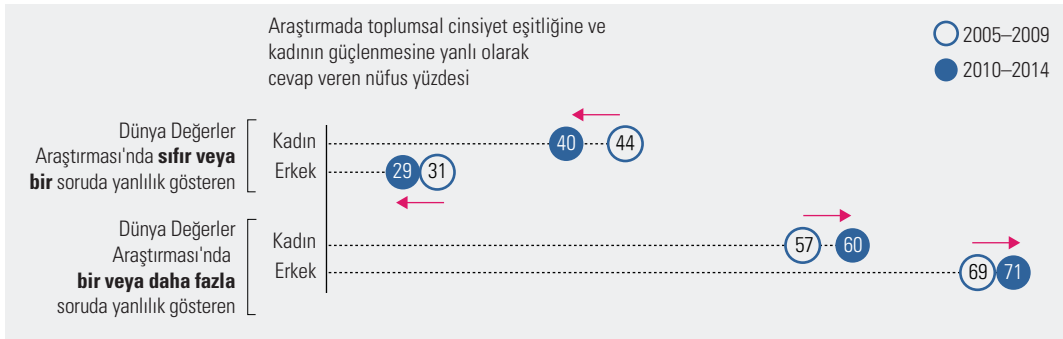
Güç ne kadar artarsa, eşitlikten de o kadar uzaklaşıyor ve bu devlet ve hükümet yönetiminde yüzde 90'a kadar çıkıyor.

Sosyal ve kültürel normlar sıklıkla bu tür eşitsizlikleri sürdüren davranışları besliyor. Normlar—ve güç eksikliği—kadınlara karşı şiddetten cam tavanlara kadar tüm toplumsal cinsiyet eşitsizliği türleri üzerinde etki sahibi. Bu rapor, sosyal inançlar ve toplumsal cinsiyet eşitliği arasındaki bağlantılara çoklu boyutlardan bakan yeni bir sosyal normlar endeksi sunuyor. Küresel düzeyde, 10 erkekten yalnızca 1'i (ve her 7 kadından biri) toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı net bir yanlılık göstermedi. Yanlılıklar bir örüntüyü takip ediyor: Daha çok gücün söz konusu olduğu alanlarda daha yoğun olma eğilimindedir. Ve bir ters tepki söz konusu; çünkü ülkeler arasında farklı örüntüler olmasına karşın, toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı yanlı olan insanların oranı son yıllarda artış göstermiş durumda (Şekil 10).

Eşitsizliğin ölçülmesine yönelik mevcut standartlar ve uygulamalar, toplumsal tartışmalara bilgi sağlama veya karar vermeye destek olma konusunda yetersiz kalıyor

ŞEKİL 10

Toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı yanlılık artışta: Hiçbir toplumsal cinsiyet sosyal norm yanlılığı olmayan kadınlar ve erkeklerin oranı 2009 ve 2014 yılları arasında azaldı

Not: Dünya Değerler Araştırması'nın beşinci (2005-2009) ve altıncı (2010-2014) dalgalarından alınan verilerle, 32 ülke ve bölgeden dengeli panel; dünya nüfusunun yüzde 59'unu açıklamaktadır. Sosyal normlardaki toplumsal cinsiyet yanlılıkları, insanların siyaset (siyasi haklardan lider olarak görev alabilmeye kadar), eğitim (üniversite mezunu olmanın önemi), ekonomi (iş sahibi olma hakkından işletme yöneticisi olarak çalışmaya kadar) ve kadınların vücut bütünlüğü (yakın partner şiddetinden üreme sağlığına kadar) alanlarındaki toplumsal cinsiyet rolleri hakkındaki görüşleri üzerinden ölçülmektedir.

Kaynak: Dünya Değerler Araştırması verilerine dayanmaktadır.

Temel mesaj 4: İnsani gelişme taleplerindeki eşitsizliklerin değerlendirilmesi ve bunlara karşılık verilmesi bir ölçüm devrimi gerektiriyor

Eşitsizliğin ölçülmesine yönelik mevcut standartlar ve uygulamalar, toplumsal tartışmalara bilgi sağlama veya karar vermeye destek olma konusunda yetersiz kalıyor.

Zorluğun bir kısmı da eşitsizliğin anlaşılmasının çok fazla farklı yolu olması. Bunlardan bazıları şöyle:

- Gruplar arasında (yatay eşitsizlikler) ve bireyler arasında (dikey eşitsizlikler) eşitsizlikler mevcut.
- Ülkeler arasında ve içinde eşitsizlikler mevcut ve bunlar farklı dinamikleri takip edebiliyor.
- Hane içinde eşitsizlikler var (örneğin, 30 Saharalı ülkesinde, normalden zayıf kadınlar ve yetersiz beslenmiş çocukların yaklaşık dörtte üçü, en yoksul yüzde 20 hanede değiller ve yaklaşık yarısı da en yoksul yüzde 40'ta değiller).¹⁴

Bu farklı eşitsizlikleri ölçmek için ve daha genel anlamda, sistematik olarak ortalamaların ötesine geçmek için, mevcut pek çok veri

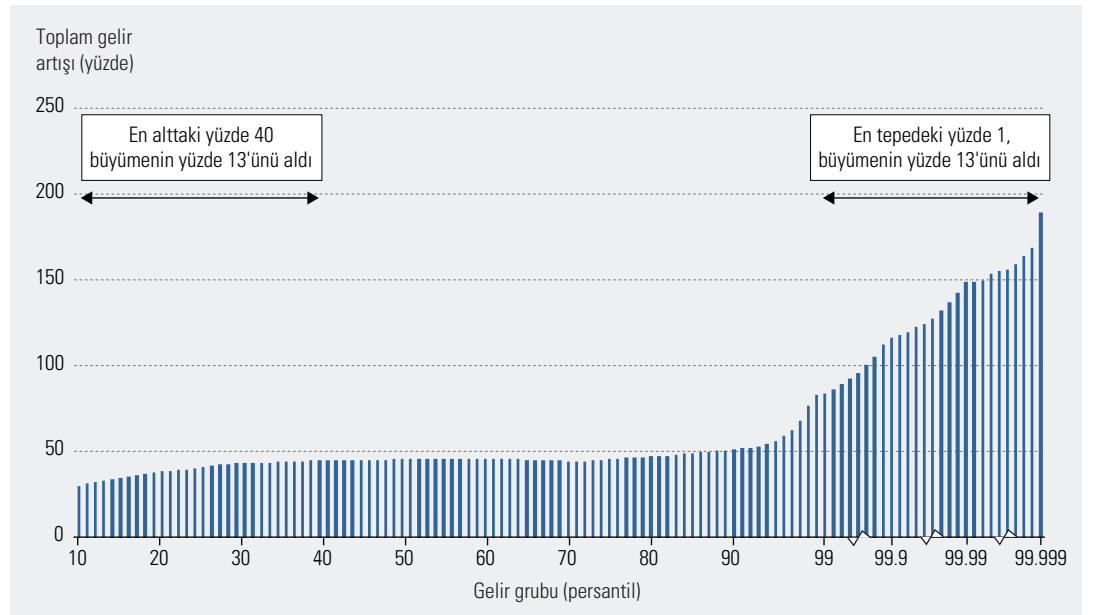
boşluğunu doldurmak üzere yeni nesil ölçüm araçları gerekiyor. Bu, çoğu gelişmekte olan ülkenin en önemli kayıt sistemlerinde yer alan bazı en temel istatistiklerdeki boşluklar ile başlar. Gelir ve varlık eşitsizliğinde son yıllarda sağlanan ilerleme kayda değerdir. Fakat veriler hala kısıtlı ve bu kısmen şeffaflık olmayışı ve az veri bulunmasından kaynaklanıyor. Bu raporda sunulan yeni endekste, gelir ve varlık eşitsizliğine ilişkin bilgi bulunması konusunda 88 ülke 1 ve altında puan almıştır (20 puanlık ölçekte) ve bu da bu ülkelerde olması gereken ideal şeffaflık düzeyinin yüzde 5'i veya daha azı olduğu anlamına gelmektedir. Gelir eşitsizliğine ilişkin istatistiklerin daha sistematik ve karşılaştırılabilir biçimde kullanılabilmesi için akademisyenler, çok taraflı kuruluşlar ve hatta bazı hükümetler tarafından yönetilen inovatif -bazıları da deneysel- çalışmalar ortaya çıkıyor. Fakat veri kaynakları yalnızca kısmen entegre durumda ve kapsama alanları hala oldukça sınırlı.

Dağılımsal ulusal hesaplar metodolojisi henüz emekleme aşamasında olan yeni bir yaklaşımdır ve sunduğu varsayımların çoğuna itiraz edilmiştir. Yine de, bu metodoloji tam şeffaf kaldıkça ve iyileştirmeler yapılmaya devam ettikçe, gelir ve varlığın dağılımının nasıl

İnsani gelişmedeki en tehlikeli eşitsizliklerden çoğuna ilişkin olarak, hiçbir şey kaçınılmaz değildir. Bu, raporun verdiği en önemli mesajdır

ŞEKİL 11

1980 ile 2017 yılları arasında, vergi sonrası gelirler Avrupa nüfusunun en yoksul yüzde 80'i için yaklaşık yüzde 40 artarken, en tepedeki yüzde 0,001 için yüzde 180'den fazla arttı.

Not: 90. persantilden sonra yatay eksenindeki ölçek değişmektedir. Gelir gruplarını oluşturan kişiler 1980 ile 2017 yılları arasında değişmiştir ve dolayısıyla tahminler aynı bireyler için zaman içindeki gelir değişimini yansıtmamaktadır.

Kaynak: Blanchet, Chancel ve Gethin (2019); Dünya Eşitsizlik Veritabanı (<http://WID.world>).

değiştirmeye ilişkin yeni bakış açıları sunmak için kapsayıcı bir gündem içinde, Ulusal Hesaplar Sistemi, hane halkı anketleri ve idari verilerin bileşkesi halinde entegre edilebilir. Bu, gelir ve varlık eşitsizliğine yönelik entegre bir odaklanma da dahil olmak üzere, Ekonomik Performans ve Sosyal İlerleme Ölçme Komisyonu'nun bazı temel tavsiyelerini içerecektir.¹⁵ Bu rapor, tek bir veri kaynağına dayanan özet ölçümler kullanıldığında gizli kalan gelir eşitsizliği dinamiklerini ortaya çıkaran bir metodolojiye dayanarak sonuçlar ortaya koymaktadır.

Bir görselle göstermek gerekirse, sonuçlar, Avrupa'daki gelir dağılımının en üst düzeyindekilerin 1980'li yıllardan beri gelirdeki artışın temel yararlanıcısı olduğunu ortaya koymaktadır (Şekil 11).

Eşitsizliğe ilişkin özet ölçümler toplu karmaşık bilgileri tek bir sayıya indirger. Bu ölçümler hangi eşitsizlik türlerinin önemli olduğu - ya da olmadığı- üzerine örtük yargılara dayanırlar. Bu yargılar nadiren şeffaf olur ve toplumun görüşlerini yansıtmıyor bile olabilirler. Çok sayıda olan eşitsizlik yönlerinden herhangi birinin anlaşılması için, ortalamaların ötesine geçerek tüm nüfusuna bakmak gerekir. Belirli yaşlara kadar yaşayan, temel eğitim düzeylerine ulaşan veya belirli miktarlarda para kazanan insanların oranları nelerdir? Ve bir bireyin, bir ailenin veya belirli bir grubun toplum içindeki nispi konumunun zaman içinde değişmesi ne kadar olasıdır? Özet ölçümler -dağılımların değerlendirilmesi için sağlam özellikleri yansıttıkları zaman- hala önemlidirler fakat

insani gelişmedeki eşitsizliklere ilişkin daha geniş çaplı tartışmada yalnızca küçük bir pencere sunabilirler.

Temel mesaj 5: Ekonomik güçteki dengesizlikler siyasi düzende berkitilmeden, şimdi harekete geçerek eşitsizlikleri giderebiliriz

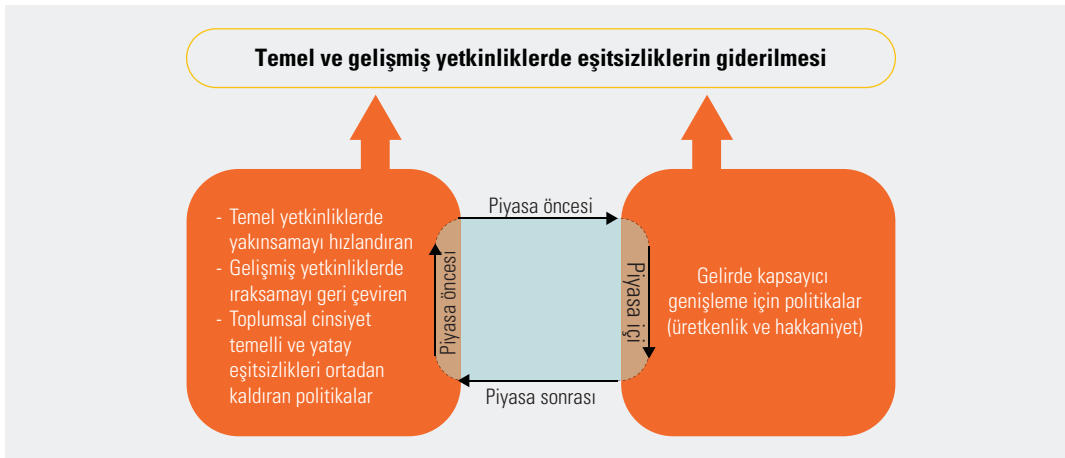
İnsani gelişmedeki en tehlikeli eşitsizliklerden çoğuna ilişkin olarak, hiçbir şey kaçınılmaz değildir. Bu, raporun verdiği en önemli mesajdır. Her toplumun tahammül ettiği eşitsizlik düzeyleri ve türleri hakkında seçim hakkı vardır. Bu eşitsizlikle başa çıkmanın kolay olduğu anlamına gelmez. Etkili eylemlerle eşitsizliği yönlendiren faktörlerin belirlenmesi gerekir ve bunlar genellikle karmaşık ve çok yönlüdür ve egemenlik sahibi kişilerin değiştirmek istemediği hakim güç yapıları ile bağlantılıdır.

Peki ne yapmalı? İkili bir politika hedefi ile insani gelişmedeki eşitsizliklerin giderilmesi için pek çok şey yapılabilir. Birincisi, temel yetkinliklerdeki yakınsamanın hızlandırılması ve aynı zamanda da gelişmiş yetkinliklerdeki iraksamanın geriye çevrilmesi ve toplumsal cinsiyet ve diğer grup temelli (veya yatay) eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasıdır. İkincisi, piyasalardaki hakkaniyet ve verimliliğin ortak biçimde iyileştirilmesi, geniş alanda paylaşılan artan gelirler ve gelir eşitsizliğinin giderilmesini sağlayacak şekilde üretkenliğin artırılmasıdır.

Hakkaniyet ve verimlilikte aynı anda ilerleme sağlamak genellikle mümkündür

ŞEKİL 12

İnsani gelişmedeki eşitsizliklerin giderilmesine yönelik politikalar tasarlanması için bir çerçeve

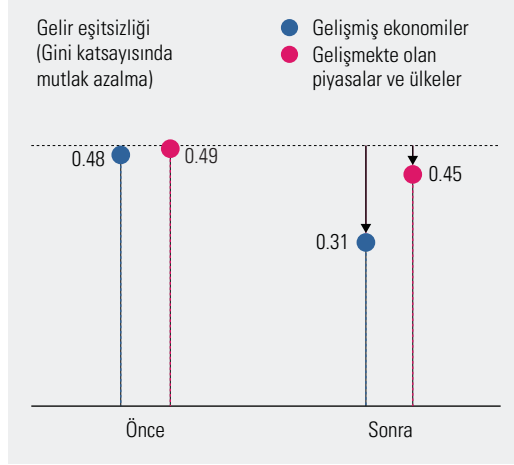

Kaynak: İnsani Gelişme Raporu Ofisi.

ŞEKİL 13

Geliri yeniden dağıtan doğrudan vergiler ve transferler, kullanılabilir gelir eşitsizliği açısından gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler arasındaki neredeyse tüm farkı açıklıyor

Bu rapordaki toplumsal cinsiyet eşitsizliği analizi, daha çok gücün olduğu alanlarda tepkilerin daha yoğun hale geldiğini göstermektedir ve bu da bizzat toplumsal cinsiyet eşitliğinin ilkelerine karşı ters tepki ile sonuçlanabilir

Kaynak: IMF (2017a)'ye dayanarak.

Bu iki politika dizisi karşılıklı bağımlıdır; yetkinlikleri gelirin ötesine taşıyanlar genellikle kamu sağlığı veya eğitimi hizmetlerini finanse etmek için kaynağa ihtiyaç duyarlar ve bu da vergilerle sağlanır. Ve mevcut tüm kaynaklar, bunun karşılığında, üretkenlik ile bağlantılıdır ve üretkenlik de kısmen insanların yetkinlikleri ile bağlantılıdır. Dolayısıyla bu iki politika dizisi verimli bir politika döngüsü içinde birlikte çalışabilir (Şekil 12).

Hakkaniyet ve verimlilikte aynı anda ilerleme sağlamak genellikle mümkündür. Antitröst politikaları buna bir örnektir. Bu politikalar firmaların piyasa gücünü kullanma becerisini kısıtlayarak rekabet zemininin eşit ve adil olmasını sağlar ve verimliliği artırır. Ve geliri biriktiren ekonomik rantları azaltarak daha hakkaniyetli sonuçlar yaratırlar.

Sihirli değneğin ötesinde, entegre politikalar dizisi

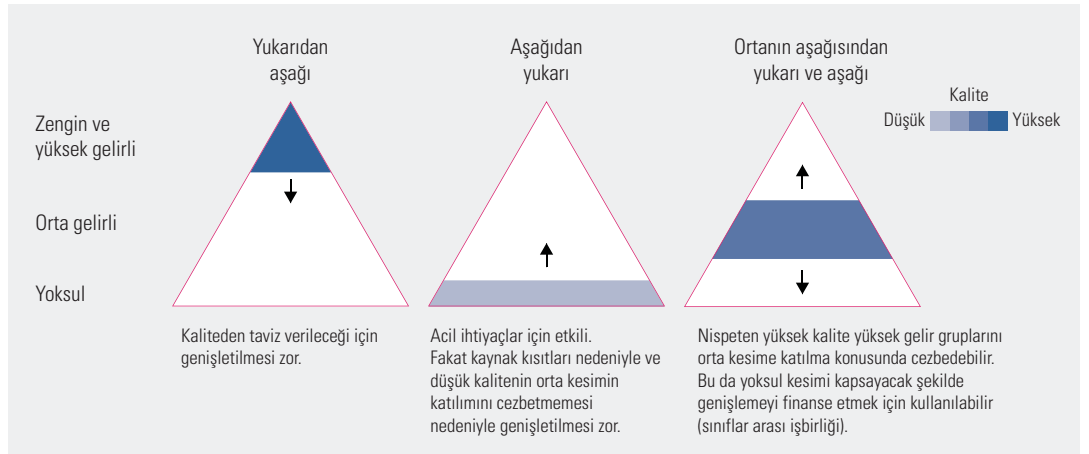
Vergiler -ister gelir, varlık veya tüketim üzerinden olsun- eşitsizlikleri gidermek için çok şey yapabilir. Temel kamu hizmetlerini (sağlık ve okullar) iyileştirmek ve sosyal sigorta sunmak için gelir yaratır ve böylece hem yoksul insanlara hem de gelir dağılımının ortasındaki insanlara fayda sağlar.

Gelir eşitsizliği, vergiler ve hükümet transferlerinden sonra daha azdır fakat yeniden dağıtımın etkileri çeşitlilik gösterir. Seçili gelişmiş ülkelerde vergi öncesi ve vergi sonrası gelirler karşılaştırıldığında, vergiler ve transferler Gini katsayısında 17 puanlık düşüş yaratmıştır. Ancak gelişmekte olan ülkelerde bu düşüş yalnızca 4 puandır (Şekil 13).

Ancak aynı derecede önemli olan bir diğer husus da, insanlar çalışırken (piyasa içi politikalar) ve çalışmaya başlamadan önce (piyasa öncesi politikalar) de eşitsizlikleri ele alarak vergilendirme ve transferlerin (piyasa sonrası politikalar) ötesine geçilmesidir.

ŞEKİL 14

Eşit durumda olmayan gelişmekte olan ülkelerde uygulamalı evrensellik için stratejiler

Kaynak: Martínez ve Sánchez-Ancochea (2016)'daki tartışmaya dayanarak, İnsani Gelişme Raporu Ofisi.

Piyasa içi politikalar ekonomik rekabet zemini eşit ve adil hale getirebilir.

Piyasa gücü ile alakalı politikalar (antitröst), üretken sermayeye kapsayıcı erişim ve toplu pazarlık ve asgari ücretler, üretimden sağlanan faydaların nasıl dağıtıldığını etkiler. Aynı derecede konuyla alakalı bir diğer husus da çocukluk döneminde sağlıkta ve eğitimde fırsatları eşitlemeyi amaçlayan piyasa öncesi politikalar, gelir ve varlık vergileri, kamu transferleri ve sosyal koruma gibi piyasa sonrası politikalarıdır. Piyasa öncesi politikaların üstlendiği net rollerden biri, eşitsizliği azaltan müdahalelerin sağlık, beslenme ve bilişsel gelişimi destekleyebildiği ve büyük bir yatırım getirisi sağladığı erken çocukluk dönemindedir. Bu, her iyi politikanın eşitsizliği azaltabileceği ve refahı artırabileceği anlamına gelmez; daha önce belirttiği gibi, yeni teknolojilerin ve insani gelişme başarılarının toplumun geniş kesimlerinde yayılması eşitsizliği artırabilir. Önemli olan, bu eşitsizliği yaratan sürecin kendi içinde bir şekilde yanlı veya adaletsiz olup olmadığıdır.

Değişim teşvikleri yaratmak

Her ne kadar hem temel hem de gelişmiş ekonomilerde bir yakınsama gündemi uygulamak için kaynaklar mevcut olsa bile, eşitsizliklerin azaltılması, nihayetinde toplumsal ve siyasi bir seçimdir.

Tarih, bağlam ve siyaset önemlidir. Ayrımcılığa yol açabilen sosyal normların değiştirilmesi zordur. Mevzuat eşit haklar sağlasa bile, sonuçların belirlenmesinde sosyal normlar hakim olabilir. Bu rapordaki toplumsal cinsiyet eşitsizliği analizi, daha çok gücün olduğu alanlarda tepkilerin daha yoğun hale geldiğini göstermektedir ve bu da bizzat toplumsal cinsiyet eşitliğinin ilkelerine karşı ters tepki ile sonuçlanabilir. Kalıp yargılarla ve dışlanmış grupların yaftalanması ile başa çıkmaya yönelik açık politikalar eşitsizliklerin azaltılmasına yönelik araç setinin önemli bir parçasıdır.

Eşitsizlikle başa çıkmanın siyasi ekonomisi özellikle zorlayıcı olabilir. Kamu hizmetleri için, tepedekilerin faydalandığı yardımları diğerlerini de kapsayacak şekilde genişleterek tepeden aşağı değişim sağlanabilir (Şekil 14). Fakat bunlardan halihazırda faydalananlar, bu durumun kaliteyi düşüreceği algısına sahip

olduğunda bu hizmetleri genişletme konusunda pek teşvik olmayabilirler. Değişim aynı zamanda aşağıdan yukarı da olabilir, örneğin bir ailenin ücretsiz kamu veya sübvansede edilmiş hizmetler alma hakkını kazandığı gelir sınırı yükseltilebilir. Fakat eğer yüksek gelir grupları bu hizmetleri kullanan tek taraf ise, bu duruma karşı çıkabilirler. Üçüncü bir yaklaşım da sistemin düşük ücret alan kayıtlı işçiler gibi en yoksul olanları değil fakat en hassas olanlarını kapsayacağı şekilde ortadan başlamaktır. Burada kapsama alanı hem yukarı hem de aşağı doğru genişletebilir. Hizmetlerin kalitesi arttıkça, yüksek gelir gruplarının katılım göstermek istemesi ve böylece hizmetlerin yoksul insanları kapsayacak şekilde genişletilmesi için desteklerini artırması muhtemeldir.

Gelişmiş ülkelerde, zorluklardan biri sosyal politikaların orta sınıflar da dahil olmak üzere geniş bir alana fayda sağlayacak şekilde sürdürülebilmesidir. Ancak bu tür faydalar aşınıyor olabilir. Pek çok Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü ülkesinde, orta sınıf üyeleri gelir, güvenlik ve kaliteli sağlık ve eğitime erişim konusunda giderek daha çok geride bırakıldıkları algısına sahipler.

Gelişmekte olan ülkelerde söz konusu olan zorluk genellikle sosyal politikaların hala hassas olan orta kesim için sağlamlaştırılmasıdır. Bu ülkelerden bazılarında orta sınıf üyeleri sosyal hizmetler için aldıklarından fazlasını ödüyorlar ve genellikle sağlık ve eğitim kalitesinin düşük olduğunu düşünüyorlar. Bunun sonucunda da özel hizmet sağlayıcılara yöneliyorlar: İlköğretim için özel okullara giden öğrencilerin oranı bazı ülkelerde 1990 ile 2014 yılları arasında yüzde 12'den yüzde 19'a çıkmış durumda.

Bu konuda doğal bir tepki, kaynakların en tepeden alınması olacaktır. Fakat en zengin kesim, sayıları az olsa da, hizmetlerin genişletilmesinin önünde engel yaratabiliyor. Ve beğenmedikleri kararlara karşı lobicilik, siyasi kampanyalara bağışta bulunma, basını etkileme ve ekonomik güçlerini diğer yollarla kullanma gibi pek çok şekilde eylemlere engel olabiliyorlar.

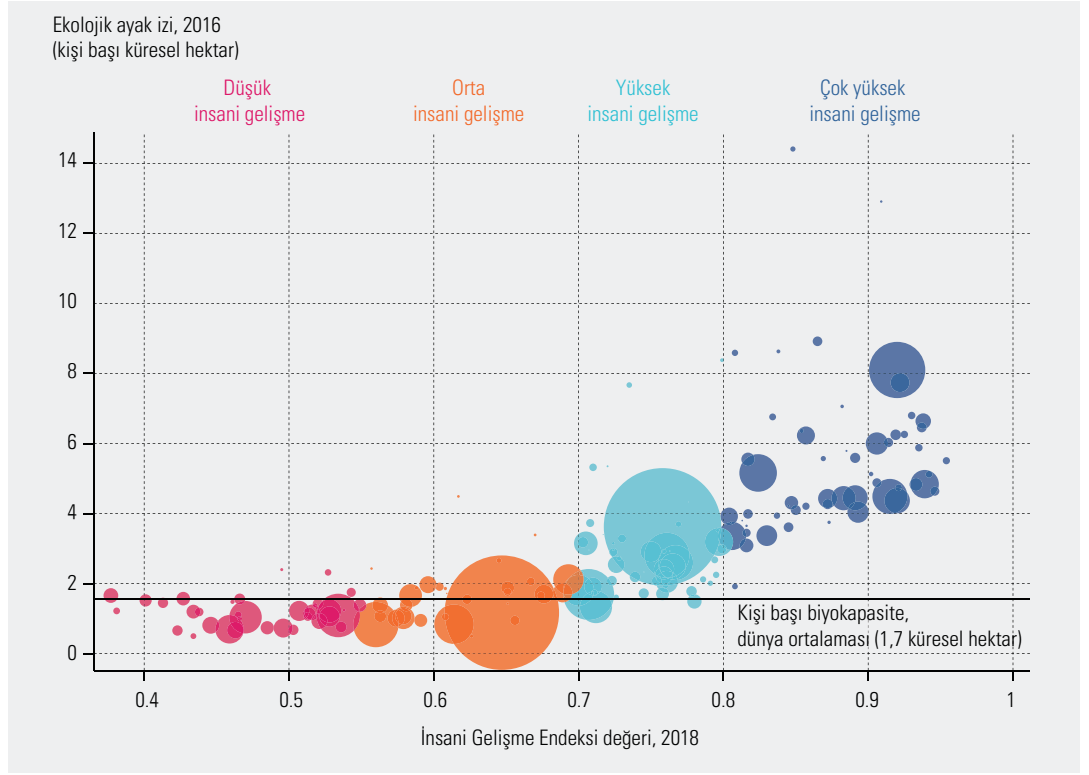
Küreselleşme, kurumlar vergisi ve çalışma standartlarına yönelik nüfus edici yukarıdan aşağı baskılar ile birlikte ulusal politikaların sıklıkla ulusal hükümetlerin kontrolü dışındaki kurumlar, kurallar ve olaylar tarafından kısıtlanması anlamına geliyor. Vergi kaçırma ve vergiden kaçınma, yetersiz bilgi, çeşitli vergi

---

İnsani gelişme yaklaşımı eşitsizlikler konusunda, neden önemli oldukları, nasıl ortaya çıktıkları ve bu konudan neler yapılması gerektiği açılarından somut eylemlerde bulunmaya yardımcı olan yeni pencereler açıyor.

ŞEKİL 15

Ekolojik ayak izleri insani gelişme ile beraber genişliyor

Not: Veriler Küresel Ekolojik Ayak İzi Ağı veritabanındaki 175 ülkeyi kapsamaktadır (www.footprintnetwork.org/resources/data/; Erişim tarihi: 17 Temmuz 2018). Ekolojik ayak izi, hem yurtiçi hem de yurtdışındaki tarım ve hayvan otlatma arazilerinin kişi başı kullanımını temsil eder. Her daire bir ülkeyi temsil etmektedir ve dairenin boyutu ülkenin nüfusu ile orantılıdır.

Kaynak: Cumming ve von Cramon-Taubadel 2018.

Eşitsizlik karbon salınımlarının durdurulmasını savunan ve buna karşı çıkan taraflar arasındaki güç dengesini de etkileyebilir. Tepedeki gelir yoğunluğu iklim eylemlerine karşı çıkan grupların çıkarları ile örtüşebilir

yetki alanlarında faaliyet gösteren büyük dijital şirketlerin artması ve yetki alanları arasında yetersiz işbirliği yüzünden kolaylaşıyor. Bu politika alanlarında, uluslararası toplu eylemler ulusal eylemleri tamamlayıcı olmalıdır.

Şimdi nereye?

İnsani gelişme yaklaşımı eşitsizlikler konusunda, neden önemli oldukları, nasıl ortaya çıktıkları ve bu konudan neler yapılması gerektiği açılarından somut eylemlerde bulunmaya yardımcı olan yeni pencereler açıyor. Ancak insani gelişmedeki eşitsizliklerin ele alınması için fırsatlar, eylemsizlik sürdükçe giderek daralıyor çünkü ekonomik güçteki dengesizlikler en sonunda siyasi hakimiyete dönüşebiliyor.

Ve bu da daha fazla eşitsizliğe yol açabiliyor. Bu aşamada, müdahaleler daha önceden yapılmalarına kıyasla daha zor ve daha az etkili hale geliyorlar. Elbette ki eylemler bağlama özgü.

Eşitsizliklerin doğası ve nispi önemi ülkeler genelinde çeşitlilik gösteriyor—dolayısıyla bunları ele alacak politikaların da bu şekilde olması gerekiyor. Bir ülke içindeki eşitsizliklerin ele alınması için sihirli bir değnek olmaması gibi, ülkeler genelindeki eşitsizliklerin ele alınması için de her soruna uyacak tek bir politikalar dizisi yoktur. Olsa bile, tüm ülkelerdeki politikaların, her yerde insani gelişmedeki eşitsizlikleri şekillendiren iki trend ile yüzleşmesi gerekecektir: İklim değişikliği ve hızlanan teknolojik ilerleme.

İklim değişikliği ve insani gelişmedeki eşitsizlikler

Eşitsizlik ve iklim krizi, emisyonlar ve etkilerden politikalar ve dayanıklılığa kadar pek çok alanda birbiriyle iç içedir. Yüksek insani gelişme sahibi ülkeler genellikle kişi başına daha çok karbon salınımı yapmaktadır ve genel olarak daha fazla ekolojik ayak izine sahiptir (Şekil 15).

İklim değişikliği, insani gelişmeye mahsul kıtlığı ve doğal afetlerin ötesinde pek çok yönden zarar verecektir. 2030 ile 2050 yılları arasında, iklim değişikliğinin yetersiz beslenme, sıtma, ishal ve ısı stresinden yılda fazladan 250.000 kişinin ölümüne neden olması beklenmektedir. 2050 yılına kadar daha yüzlerce milyon insan öldürücü sıcaklara maruz kalabilir ve sıtma ve dang hastalığı gibi hastalıkları taşıyan sivrisinekler gibi vektörlerin coğrafik kapsama alanı da muhtemelen değişecek ve genişleyecektir.

İnsanlar üzerindeki genel etki kişilerin maruz kalma düzeyi ve hassasiyetine bağlı olacaktır. Her iki faktör de kısır döngü içinde eşitsizlik ile iç içedir. İklim değişikliği ilk olarak tropik kesimleri sert biçimde etkileyecektir ve gelişmekte olan ülkelerin çoğu tropiktir. Bununla beraber gelişmekte olan ve yoksul ülkelerin iklim değişikliğine ve ağır hava olaylarına

adapte olma konusundaki kapasitesi daha zengin ülkelere kıyasla daha azdır. Dolayısıyla iklim değişikliğinin etkileri mevcut sosyal ve ekonomik fay hatlarını derinleştirecektir.

Öte yandan, diğer yöne doğru da etkiler söz konusudur ve bazı eşitsizlik türlerinin iklim eylemlerini daha zor hale getirebileceğine dair kanıtlar mevcuttur. Ülkeler içindeki yüksek gelir eşitsizliği yeni çevre dostu teknolojilerin yayılmasını engelleyebilir.

Eşitsizlik aynı zamanda, karbon salınımlarının durdurulmasını savunan ve buna karşı çıkan taraflar arasındaki güç dengesini de etkileyebilir. Tepedeki gelir yoğunluğu iklim eylemlerine karşı çıkan grupların çıkarları ile örtüşebilir.

İnsani gelişmedeki eşitsizlikler, iklim değişikliği açısından bir diğer öneme daha sahiptir. Bu eşitsizlikler etkili eylemler açısından engel yaratır çünkü yüksek eşitsizlik, hem ülkeler içinde hem de arasında iklim değişikliğinin

Günümüzdeki teknolojik gelişme dalgası, verilerin ve yapay zekanın etik kullanımını düzenlemek için daha güçlü antitröst politikaları ve kanunları gibi başka değişiklikler de gerektirecektir

ŞEKİL 16

Teknoloji bazı işlerin yerine geçebilir ama aynı zamanda yenilerini de yaratabilir

durdurulması için kilit öneme sahip olan toplu eylemleri daha zor hale getirir.

Bununla beraber, ekonomik eşitsizlikler ve iklim krizinin bir arada ele alınmasına yönelik, ülkeleri kapsayıcı ve sürdürülebilir insani gelişmeye götürecek seçenekler de söz konusudur. Karbon fiyatlandırma bunlardan biridir. Karbon fiyatlarının kaçınılmaz dağıtımsal etkilerinden bazıları, yüksek enerji faturalarından en çok etkilenen daha yoksul insanlara finansal destek vererek ele alınabilir. Ancak bu tür stratejiler uygulamada zorluklarla karşılaşmıştır çünkü önemli tek değişken paranın dağıtılması değildir.

Bununla beraber eşitsizlikleri ve iklimi bir arada ele alan ve aynı zamanda insan haklarının uygulanmasını kolaylaştıran daha geniş bir sosyal politika paketi dizisi düşünmek de önemlidir. Ülkeler ve toplumlar kapsayıcı ve sürdürülebilir insani gelişme için hırslarını artırdıkça, bunlar için seçenekler de mevcuttur.

İnsani gelişmedeki eşitsizlikleri azaltmak için teknolojik gelişmelerden faydalanmak

Tekerleğin icadından mikroçiplere kadar, bilimsel gelişmeler ve teknolojik inovasyon tarih boyunca yaşam standartlarındaki iyileşmeleri yönlendirmiştir. Ve teknolojik değişim büyük ihtimalle refahın temel yönlendiricilerinden biri olmaya devam edecek ve üretkenlikteki artışları teşvik edecek ve umulan odur ki, daha sürdürülebilir üretim ve tüketim örüntülerine geçişi mümkFakat gelecekleri değişimlerin büyüklüğü ne olacak ve inovasyonun sağladığı faydalar nasıl dağıtılacak? Teknolojik değişimlerin işgücü piyasalarını nasıl etkileyeceği, özellikle otomasyonun ve yapay zekanın nasıl şu anda insanlar tarafından yapılan işlerin yerini alabileceği konusundaki endişeler giderek artıyor.

Teknolojik gelişmeler geçmişte yıkıcı olmuştur ve geçmişten pek çok ders alınabilir. Temel derslerden biri büyük inovasyon yıkımlarının herkes için yardımcı olmasının sağlanmasıdır ve bu da eşit düzeyde inovatif politikalar, belki de yeni kurumlar gerektirmektedir. Günümüzdeki teknolojik gelişme dalgası, verilerin ve yapay zekanın etik kullanımını düzenlemek için daha güçlü antitröst politikaları ve kanunları gibi başka değişiklikler de gerektirecektir. Bunların

çoğu için uluslararası işbirliğinin başarılı olması gerekecektir.

Sanayi Devrimi, insanlığı, esenlik açısından daha önce benzeri görülmemiş gelişmelere giden yola sokmuştur.

Fakat aynı zamanda da Büyük Iraksama'yı tetiklemiş ve sanayileşmiş az sayıdaki toplumu sanayileşmemiş çok sayıdaki toplumdan ayırmıştır. Günümüzde farklı olan, belki de tarihte ilk kez, mevcut dönüşümün arkasındaki teknolojilerin çoğunun her yerden erişilebilir olmasıdır. Buna rağmen ülkelerin yeni teknolojileri kullanma becerileri arasındaki boşluklar hala çok büyük ve bu hem eşitsizlik hem de insani gelişme üzerinde muazzam etkiler yaratıyor.

Teknolojik değişim dış dünyadan bağımsız biçimde meydana gelmez; ekonomik ve sosyal süreçler tarafından şekillendirilir. İnsan eylemlerinin sonucudur. Politika yapımcılar teknolojik değişimin yönünü insani gelişmeyi artıracak biçimlerde şekillendirebilirler. Örneğin, yapay zeka insanlar tarafından yapılan işlerin yerine geçebilir fakat aynı zamanda insanlar için yeni işler yaratarak işgücü talebini eski haline getirebilir ve eşitsizlikleri azaltabilecek net pozitif etki yaratabilir (Şekil 16).

21. yüzyılda insani gelişmedeki eşitsizliklerin azaltılmasına doğru

Bu rapor eşitsizliklerle başa çıkmanın mümkün olduğunu ileri sürüyor. Ama bu o kadar da kolay değil. Bu süreç, insani gelişmenin ilerlemesi açısından hangi eşitsizliklerin önemli olduğunun netleştirilmesini ve eşitsizlik örüntülerinin ve bunları nelerin yönlendirdiğinin daha iyi anlaşılmasını gerektiriyor. Bu rapor, herkesi eşitsizliği açıklayan mevcut, standart ölçümlerin kusurlu ve genellikle yanıltıcı olduğunu, çünkü gelir odaklı olduklarını ve eşitsizlikleri yaratan altta yatan mekanizmaları aydınlatmak için çok opak olduklarını anlamaya davet ediyor. Dolayısıyla bu rapor, eşitsizliklere gelirin ötesinde, ortalamaların - ve özet eşitsizlik ölçümlerinin- ötesinde ve bugünün ötesinde bakılmasının değerini savunuyor.

Dünya genelinde pek çok insanın asgari insani gelişme standartlarına ulaşması konusunda sağlanan muazzam ilerlemenin kutlanması gerekir. Ancak bu başarıyı sağlayan politikaların devam ettirilmesi tek başına yeterli değildir.

Harekete geçmek için hala süre var. Fakat zaman ilerliyor. İnsani gelişmedeki eşitsizliklerin ele alınması için ne yapılması gerektiği, nihayetinde her toplumun kendi karar vereceği bir konu

Bazı insanlar geride kalmış haldedir. Aynı zamanda, pek çok insanın istekleri de değişiyor. Toplumların yalnızca en temel yetkinliklerdeki eşitsizliğe odaklanması ileriye göremeyen bir yaklaşımdır. Bugünün ötesine bakmak, gelişmiş yetkinliklerdeki önemi giderek artan yeni eşitsizlik türlerinin tanınması ve bunlarla başa çıkılması için geleceğe yönelik tarama yapmak anlamına geliyor.

İklim değişikliği ve teknolojik dönüşümler de bu aciliyeti artırıyor.

Bu yeni eşitsizliklerle başa çıkılması, politika yapımı üzerinde derin etkilere neden olabilir. Rapor herhangi bir dizi politikanın her yerde işe yarayacağını ile sürmüyor. Fakat politikaların eşitsizliğin yüzeyinden aşağı inerek altında yatan yönlendiricileri ele alması gerektiğini savunuyor. Bu yönlendiricilerden bazılarının ele alınması günümüz politika amaçlarının yeniden düzenlenmesi anlamına gelecektir: Örneğin ilk ve ortaöğretim kayıt oranlarına odaklanmaktan ziyade, okul öncesi de dahil her yaşta yüksek kaliteli eğitimin vurgulanması gibi.

Bu isteklerin çoğu 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'ne yansıtılmış durumda.

Güç dengesizlikleri pek çok eşitsizliğin kalbinde yer alıyor. Bu dengesizlikler ekonomik, siyasi veya sosyal olabiliyor. Örneğin, politikaların belirli bir grubun siyasetteki orantısız etkisini azaltması gerekebilir. Tüketicilerin lehine rekabeti teşvik eden antitröst tedbirleri yoluyla ekonomik rekabet zeminini eşit ve adil hale getirmeleri gerekebilir. Bazı durumlarda, eşitliğin önündeki engellerin kaldırılması bir ülkenin tarihi ve kültürünün

derinlerine yerleşmiş sosyal normlarla başa çıkılması anlamına gelebilir. Hem hakkaniyeti hem de verimliliği artıracak pek çok seçenek mevcut ve bunların genellikle gerçekleştirilmeye çalışılmamasının altındaki temel neden, değişimden fayda sağlamayan yerleşik çıkarların gücü ile bağlantılı olabilir.

Dolayısıyla, politikaların eşitsizlik açısından önemli olması kadar, eşitsizlikler de politikalar açısından önemlidir. İnsani gelişme bakışı açısından —yani insanların karar vermenin kalbine yerleştirilmesi— eşitsizliğe nasıl yaklaşılacağına ve neden ve ne zaman önemli olduğu, nasıl ortaya çıktığı ve en iyi nasıl başa çıkılabileceği sorularının sorulmasına yönelik yeni pencere açılması için temel öneme sahiptir. Bu, her toplumun yapması gereken bir konudur. Bu aynı zamanda bugün başlanması gereken bir konudur. Eylemlerin siyasi risk taşıyabileceği doğrudur. Fakat tarih, eylemsizliğin yarattığı risklerin çok daha büyük olabileceğini ve ağır eşitsizliklerin en sonunda toplumu ekonomik, sosyal ve siyasi gerilimlere sürükleyebileceğini gösteriyor.

Harekete geçmek için hala süre var. Fakat zaman ilerliyor. İnsani gelişmedeki eşitsizliklerin ele alınması için ne yapılması gerektiği, nihayetinde her toplumun kendi karar vereceği bir konu. Bu kararlılık da hararetli ve zorlu olabilecek siyasi tartışmalardan ortaya çıkacaktır. Bu rapor, insani gelişmedeki eşitsizliklere ilişkin somut gerçekleri ortaya koyarak, bunları yetkinlikler yaklaşımı ile yorumlayarak ve 21. yüzyıl süresince azaltılabilmeleri için fikirler sunarak bu tartışmalara katkı sağlıyor.

Notlar

- 1 Bu özetle yer alan çoğu veri ve olgusal beyanın kaynağı raporda yer almaktadır fakat burada kesinliğin ve niteliklerin önemli olduğu yerlerde kullanılmıştır.
- 2 Chetty ve diğerleri (2016)'ne dayanarak, Amerika Birleşik Devletleri için tahminler. Kreiner, Nielsen ve Serena (2018) ileri bu sonuçların gelir hareketliliğin göz ardı etmelerinden dolayı farklı gelir grupları arasındaki beklenen yaşam süresi farklarını olduğundan fazla tahmin ettiğini ileri sürmektedir (kullandıkları yöntemle göre söz konusu fazla tahmin yüzde 50 kadar yüksek olabilir) fakat aynı zamanda bu farkların zaman içinde arttığını ve fazla tahminin ileri yaşlarda azaldığını belirtmektedirler (80 yaşında tamamen ortadan kalkmaktadır).
- 3 Mackenbach ve diğerleri (2018) sağlıktaki eşitsizliklerin Avrupa'da 1980'li yıllardan 2000'lerin sonuna kadar genellikle arttığını ve daha sonra birtakım ülkelerde daraldığını ifade etmektedirler.
- 4 Bu kısım raporun 2. bölümünde daha ayrıntılı olarak tartışılmaktadır.
- 5 Eşitsizliklerin azaltılmasını ve yetkinliklerin teşvik edilmesini Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'na ulaşılabilmesi için gereken dönüşümler açısından "başlangıç noktaları" olarak tanımlayan UN (2019b) tarafından ileri sürüldüğü üzere. Ayrıca, tüm ülkelerde eşitsizliklerin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları açısından temel bir engel olduğunu ve eşitsizliklerin azaltılmasının tüm Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları üzerinde bileşik olumlu etkileri olacağını düşünen Lusseau ve Mancini (2019)'ye de bakınız.
- 6 Aynı zamanda, Birleşik Krallık'taki eşitsizlikleri inceleyen çok yıllık bir proje olan Deaton Review'in da temel görüşü (Joyce ve Xu 2019).

- 7 Atkinson 2015.
- 8 Deaton (2017) hükümetlerin genellikle eşitsizliği azaltmaktan çok artırmak için çalıştıklarını ileri sürmüştür.
- 9 Örneğin bakınız: iklim değişikliği korkusuna ilişkin Saad (2019) ve yapay zeka ve işlere ilişkin Reinhart (2018).
- 10 Sen 1980.
- 11 Eşitsizliklerin evrimini perspektife yerleştirmek için Angus Deaton tarafından kullanılan ifade (Belluz 2015).
- 12 Deaton (2013a) tarafından kullanılan ifadeyi ödünç alarak.
- 13 UNDP ve OPHI 2019.
- 14 Çoğu gelişmekte olan ülkede en önemli tam kayıt sistemleri bulunmamaktadır ve dolayısıyla raporda kullanılan ve Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümü resmi istatistiklerinden alınan ülke düzeyindeki ileri yaşlarda beklenen yaşam süresi tahminleri önemli ölçüm hatalarına açıktır ve dikkatli biçimde yorumlanmalıdır. Buna rağmen, beklenen yaşam sürelerinde ilerleyen yaşlarda farkların artması dinamiği yaştaki değişimlere dayanıklıdır (60 yaşında geçerliliğini korumaktadır) ve her ne kadar ülkeler arasında ve zaman içinde bir miktar heterojenlik olsa da, Raporun 1. bölümünde ayrıntılı olarak açıklandığı üzere, ülkeler içinde aynı örüntü büyük ölçüde teyit edilmiş durumdadır.
- 15 Brown, Ravallion ve Van de Walle 2017.
- 16 Stiglitz, Sen ve Fitoussi 2009a.

İnsani gelişme göstergeleri

İGE Sıralaması	İnsani Gelişme Endeksi	Eşitsizliğe Uyarlanmış İGE		Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi		Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi		Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi*				
	Değer	Değer	Toplam kayıp (%)	IGE Sıralamasından Farkı ^b	Değer	Grup ^c	Değer	Sıralama	Değer	Kişi sayısı (%)	Mahrumiyet yoğunluğu (%)	Yıl ve araştırma ^d
	2018	2018	2018	2018	2018	2018	2018	2018	2007–2018 ^e	2007–2018 ^e	2007–2018	2007–2018 ^e
ÇOK YÜKSEK İNSANI GELİŞME												
1	Norveç	0.954	0.889	6.8	0	0.990	1	0.044	5	..	..	..
2	İsviçre	0.946	0.882	6.8	-1	0.963	2	0.037	1	..	..	..
3	İrlanda	0.942	0.865	8.2	-6	0.975	2	0.093	22	..	..	..
4	Almanya	0.939	0.861	8.3	-7	0.968	2	0.084	19	..	..	..
4	Hong Kong, Çin (ÖİB)	0.939	0.815	13.2	-17	0.963	2	..	..	..	..	..
6	Avustralya	0.938	0.862	8.1	-4	0.975	1	0.103	25	..	..	..
6	İzlanda	0.938	0.885	5.7	4	0.966	2	0.057	9	..	..	..
8	İsveç	0.937	0.874	6.7	2	0.982	1	0.040	2	..	..	..
9	Singapur	0.935	0.810	13.3	-14	0.988	1	0.065	11	..	..	..
10	Hollanda	0.933	0.870	6.8	2	0.967	2	0.041	4	..	..	..
11	Danimarka	0.930	0.873	6.1	4	0.980	1	0.040	2	..	..	..
12	Finlandiya	0.925	0.876	5.3	7	0.990	1	0.050	7	..	..	..
13	Kanada	0.922	0.841	8.8	-4	0.989	1	0.083	18	..	..	..
14	Yeni Zelanda	0.921	0.836	9.2	-4	0.963	2	0.133	34	..	..	..
15	Birleşik Krallık	0.920	0.845	8.2	0	0.967	2	0.119	27	..	..	..
15	Amerika Birleşik Devletleri	0.920	0.797	13.4	-13	0.991	1	0.182	42	..	..	..
17	Belçika	0.919	0.849	7.6	3	0.972	2	0.045	6	..	..	..
18	Lihtenştayn	0.917	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
19	Japonya	0.915	0.882	3.6	15	0.976	1	0.099	23	..	..	..
20	Avusturya	0.914	0.843	7.7	3	0.963	2	0.073	14	..	..	..
21	Lüksemburg	0.909	0.822	9.5	1	0.970	2	0.078	16	..	..	..
22	İsrail	0.906	0.809	10.8	-3	0.972	2	0.100	24	..	..	..
22	Kore (Cumhuriyeti)	0.906	0.777	14.3	-9	0.934	3	0.058	10	..	..	..
24	Slovenya	0.902	0.858	4.8	11	1.003	1	0.069	12	..	..	..
25	İspanya	0.893	0.765	14.3	-13	0.981	1	0.074	15	..	..	..
26	Çekya	0.891	0.850	4.6	12	0.983	1	0.137	35	..	..	..
26	Fransa	0.891	0.809	9.2	1	0.984	1	0.051	8	..	..	..
28	Malta	0.885	0.815	8.0	6	0.965	2	0.195	44	..	..	..
29	İtalya	0.883	0.776	12.1	-4	0.967	2	0.069	12	..	..	..
30	Estonya	0.882	0.818	7.2	9	1.016	1	0.091	21	..	..	..
31	Kıbrıs	0.873	0.788	9.7	1	0.983	1	0.086	20	..	..	..
32	Yunanistan	0.872	0.766	12.2	-5	0.963	2	0.122	31	..	..	..
32	Polonya	0.872	0.801	8.1	4	1.009	1	0.120	30	..	..	..
34	Litvanya	0.869	0.775	10.9	-1	1.028	2	0.124	33	..	..	..
35	Birleşik Arap Emirlikleri	0.866	..	..	..	0.965	2	0.113	26	..	..	..
36	Andora	0.857	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
36	Suudi Arabistan	0.857	..	..	..	0.879	5	0.224	49	..	..	..
36	Slovakya	0.857	0.804	6.2	8	0.992	1	0.190	43	..	..	..
39	Letonya	0.854	0.776	9.1	3	1.030	2	0.169	40	..	..	..
40	Portekiz	0.850	0.742	12.7	-6	0.984	1	0.081	17	..	..	..
41	Katar	0.848	..	..	..	1.043	2	0.202	45	..	..	..
42	Şili	0.847	0.696	17.8	-14	0.962	2	0.288	62	..	..	..
43	Bruney Darüselam	0.845	..	..	..	0.987	1	0.234	51	..	..	..
43	Macaristan	0.845	0.777	8.0	8	0.984	1	0.258	56	..	..	..
45	Bahreyn	0.838	..	..	..	0.937	3	0.207	47	..	..	..
46	Hırvatistan	0.837	0.768	8.3	4	0.989	1	0.122	31	..	..	..
47	Umman	0.834	0.725	13.1	-3	0.943	3	0.304	65	..	..	..
48	Arjantin	0.830	0.714	14.0	-4	0.988	1	0.354	77	..	..	..
49	Rusya Federasyonu	0.824	0.743	9.9	1	1.015	1	0.255	54	..	..	..
50	Belarus	0.817	0.765	6.4	6	1.010	1	0.119	27	..	..	..
50	Kazakistan	0.817	0.759	7.1	4	0.999	1	0.203	46	0.002 ^f	0.5 ^f	35.6 ^f 2015 ^M
52	Bulgaristan	0.816	0.714	12.5	0	0.993	1	0.218	48	..	..	..
52	Karadağ	0.816	0.746	8.6	5	0.966	2	0.119	27	0.002 ^f	0.4 ^f	45.7 ^f 2013 ^M
52	Romanya	0.816	0.725	11.1	2	0.986	1	0.316	69	..	..	..
55	Palau	0.814	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
56	Barbados	0.813	0.675	17.0	-10	1.010	1	0.256	55	0.009 ^g	2.5 ^g	34.2 ^g 2012 ^M
57	Kuveyt	0.808	..	..	..	0.999	1	0.245	53	..	..	..
57	Uruguay	0.808	0.703	13.0	0	1.016	1	0.275	59	..	..	..
59	Türkiye	0.806	0.675	16.2	-8	0.924	4	0.305	66	..	..	..

	İnsani Gelişme Endeksi	Eşitsizliğe Uyarlanmış IGE		Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi		Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi		Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi ^a				
	Değer	Değer	Toplam kayıp (%)	IGE Sıralamasından Farkı ^b	Değer	Grup ^c	Değer	Sıralama	Değer	Kişi sayısı (%)	Mahrumiyet yoğunluğu (%)	Yıl ve araştırma ^d
IGE Sıralaması	2018	2018	2018	2018	2018	2018	2018	2018	2018	2018	2018	2018
60 Bahamalar	0.805	..	..	..	..	..	0.353	76	..	..	..	..
61 Malezya	0.804	..	..	..	..	0.972	2	0.274	58	..	..	..
62 Seyşeller	0.801	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
YÜKSEK İNSANİ GELİŞME												
63 Sırbistan	0.799	0.685	14.4	-4	0.976	1	0.161	37	0.001 ^f	0.3 ^f	42.5 ^f	2014 ^M
63 Trinidad ve Tobago	0.799	..	..	..	1.002	1	0.323	72	0.002 ^f	0.6 ^f	38 ^f	2011 ^M
65 İran (İslam Cumhuriyeti)	0.797	0.706	11.5	5	0.874	5	0.492	118	..	..	..	..
66 Morityus	0.796	0.688	13.7	0	0.974	2	0.369	82	..	..	..	..
67 Panama	0.795	0.626	21.2	-13	1.005	1	0.460	108	..	..	..	..
68 Kosta Rika	0.794	0.645	18.7	-7	0.977	1	0.285	61	..	..	..	..
69 Arnavutluk	0.791	0.705	10.9	8	0.971	2	0.234	51	0.003	0.7	39.1	2017/2018 ^D
70 Gürcistan	0.786	0.692	12.0	5	0.979	1	0.351	75	..	..	..	..
71 Sri Lanka	0.780	0.686	12.1	4	0.938	3	0.380	86	..	..	..	..
72 Küba	0.778	..	..	..	0.948	3	0.312	67	..	..	..	..
73 Saint Kitts ve Nevis	0.777	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
74 Antigua ve Barbuda	0.776	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
75 Bosna Hersek	0.769	0.658	14.4	-2	0.924	4	0.162	38	0.008 ^g	2.2 ^g	37.9 ^g	2011/2012 ^M
76 Meksika	0.767	0.595	22.5	-17	0.957	2	0.334	74	0.025 ^g	6.3 ^g	39.2 ^g	2016 ^N
77 Tayland	0.765	0.635	16.9	-4	0.995	1	0.377	84	0.003 ^f	0.8 ^f	39.1 ^f	2015/2016 ^M
78 Grenada	0.763	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
79 Brezilya	0.761	0.574	24.5	-23	0.995	1	0.386	89	0.016 ^{f,j}	3.8 ^{f,j}	42.5 ^{f,j}	2015 ^N
79 Kolombiya	0.761	0.585	23.1	-16	0.986	1	0.411	94	0.020 ⁱ	4.8 ⁱ	40.6 ⁱ	2015/2016 ^D
81 Ermenistan	0.760	0.685	9.9	9	0.972	2	0.259	57	0.001	0.2	36.2	2015/2016 ^D
82 Cezayir	0.759	0.604	20.4	-8	0.865	5	0.443	100	0.008	2.1	38.8	2012/2013 ^M
82 Kuzey Makedonya	0.759	0.660	13.1	5	0.947	3	0.145	36	0.010 ^g	2.5 ^g	37.7 ^g	2011 ^M
82 Peru	0.759	0.612	19.4	-5	0.951	2	0.381	87	0.053	12.7	41.6	2012 ^D
85 Çin	0.758	0.636	16.1	4	0.961	2	0.163	39	0.016 ^{k,l}	3.9 ^{k,l}	41.3 ^{k,l}	2014 ^N
85 Ekvator	0.758	0.607	19.9	-4	0.980	1	0.389	90	0.018 ^f	4.5 ^f	40.0 ^f	2013/2014 ^N
87 Azerbaycan	0.754	0.683	9.4	13	0.940	3	0.321	70	..	..	..	..
88 Ukrayna	0.750	0.701	6.5	21	0.995	1	0.284	60	0.001 ⁱ	0.2 ⁱ	34.5 ⁱ	2012 ^M
89 Dominik Cumhuriyeti	0.745	0.584	21.5	-8	1.003	1	0.453	104	0.015 ⁱ	3.9 ⁱ	38.9 ⁱ	2014 ^M
89 Saint Lucia	0.745	0.617	17.2	4	0.975	2	0.333	73	0.007 ^g	1.9 ^g	37.5 ^g	2012 ^M
91 Tunus	0.739	0.585	20.8	-4	0.899	5	0.300	63	0.005	1.3	39.7	2011/2012 ^M
92 Moğolistan	0.735	0.635	13.6	10	1.031	2	0.322	71	0.042	10.2	41.7	2013 ^M
93 Lübnan	0.730	..	..	..	0.891	5	0.362	79	..	..	..	..
94 Botswana	0.728	..	..	..	0.990	1	0.464	111	..	..	..	..
94 Saint Vincent ve Grenadinler	0.728	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
96 Jamaika	0.726	0.604	16.7	3	0.986	1	0.405	93	0.018 ^g	4.7 ^g	38.7 ^g	2014 ^N
96 Venezuela (Bolivar Cumhuriyeti)	0.726	0.600	17.3	1	1.013	1	0.458	106	..	..	..	..
98 Dominika	0.724	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
98 Fiji	0.724	..	..	..	..	..	0.357	78	..	..	..	..
98 Paraguay	0.724	0.545	24.7	-14	0.968	2	0.482	117	0.019	4.5	41.9	2016 ^M
98 Surinam	0.724	0.557	22.7	-9	0.972	2	0.465	112	0.041 ^g	9.4 ^g	43.4 ^g	2010 ^M
102 Ürdün	0.723	0.617	14.7	11	0.868	5	0.469	113	0.002	0.4	35.4	2017/2018 ^D
103 Belize	0.720	0.558	22.6	-8	0.983	1	0.391	91	0.017	4.3	39.8	2015/2016 ^M
104 Maldivler	0.719	0.568	21.0	-5	0.939	3	0.367	81	0.003	0.8	34.4	2016/2017 ^D
105 Tonga	0.717	..	..	..	0.944	3	0.418	96	..	..	..	..
106 Filipinler	0.712	0.582	18.2	1	1.004	1	0.425	98	0.024 ⁱ	5.8 ⁱ	41.8 ⁱ	2017 ^D
107 Moldova (Cumhuriyeti)	0.711	0.638	10.4	21	1.007	1	0.228	50	0.004	0.9	37.4	2012 ^M
108 Türkmenistan	0.710	0.579	18.5	1	..	..	..	..	0.001	0.4	36.1	2015/2016 ^M
108 Özbekistan	0.710	..	..	..	0.939	3	0.303	64	..	..	..	..
110 Libya	0.708	..	..	..	0.931	3	0.172	41	0.007	2.0	37.1	2014 ^P
111 Endonezya	0.707	0.584	17.4	6	0.937	3	0.451	103	0.028 ⁱ	7.0 ⁱ	40.3 ⁱ	2012 ^D
111 Samoa	0.707	..	..	..	..	..	0.364	80	..	..	..	..
113 Güney Afrika	0.705	0.463	34.4	-17	0.984	1	0.422	97	0.025	6.3	39.8	2016 ^D
114 Bolivya (Çokuluslu Devleti)	0.703	0.533	24.2	-6	0.936	3	0.446	101	0.094	20.4	46.0	2008 ^D
115 Gabon	0.702	0.544	22.5	-4	0.917	4	0.534	128	0.066	14.8	44.3	2012 ^D
116 Mısır	0.700	0.492	29.7	-8	0.878	5	0.450	102	0.019 ⁿ	5.2 ⁿ	37.6 ⁿ	2014 ^D
ORTA İNSANİ GELİŞME												
117 Marshall Adaları	0.698	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..

İnsani Gelişme Endeksi	Eşitsizliğe Uyarlanmış İGE				Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi		Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi		Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi ^a			
	Değer	Değer	Toplam kayıp (%)	IGE Sıralamasından Farkı ^b	Değer	Grup ^c	Değer	Sıralama	Değer	Kişi sayısı (%)	Mahrumiyet yoğunluğu (%)	Yıl ve araştırma ^d
IGE Sıralaması	2018	2018	2018	2018	2018	2018	2018	2018	2007–2018 ^e	2007–2018 ^e	2007–2018	2007–2018 ^e
118 Vietnam	0.693	0.580	16.3	8	1.003	1	0.314	68	0.019 ⁱ	4.9 ⁱ	39.5 ⁱ	2013/2014 ^M
119 Filistin Devleti	0.690	0.597	13.5	16	0.871	5	..	..	0.004	1.0	37.5	2014 ^M
120 Irak	0.689	0.552	19.8	3	0.789	5	0.540	131	0.033	8.6	37.9	2018 ^M
121 Fas	0.676	..	..	..	0.833	5	0.492	118	0.085 ^f	18.6 ^f	45.7 ^f	2011 ^P
122 Kırgızistan	0.674	0.610	9.5	23	0.959	2	0.381	87	0.008	2.3	36.3	2014 ^M
123 Guyana	0.670	0.546	18.5	4	0.973	2	0.492	118	0.014	3.4	41.8	2014 ^M
124 El Salvador	0.667	0.521	21.9	1	0.969	2	0.397	92	0.032	7.9	41.3	2014 ^M
125 Tacikistan	0.656	0.574	12.5	12	0.799	5	0.377	84	0.029	7.4	39.0	2017 ^D
126 Cabo Verde	0.651	..	..	..	0.984	1	0.372	83	..	..	..	..
126 Guatemala	0.651	0.472	27.4	-2	0.943	3	0.492	118	0.134	28.9	46.2	2014/2015 ^D
126 Nikaragua	0.651	0.501	23.0	1	1.013	1	0.455	105	0.074	16.3	45.2	2011/2012 ^D
129 Hindistan	0.647	0.477	26.3	1	0.829	5	0.501	122	0.123	27.9	43.9	2015/2016 ^D
130 Namibya	0.645	0.417	35.3	-14	1.009	1	0.460	108	0.171	38.0	45.1	2013 ^D
131 Doğu Timor	0.626	0.450	28.0	-5	0.899	5	..	..	0.210	45.8	45.7	2016 ^D
132 Honduras	0.623	0.464	25.5	0	0.970	2	0.479	116	0.090 ^o	19.3 ^o	46.4 ^o	2011/2012 ^D
132 Kiribati	0.623	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
134 Butan	0.617	0.450	27.1	-3	0.893	5	0.436	99	0.175 ^f	37.3 ^f	46.8 ^f	2010 ^M
135 Bangladeş	0.614	0.465	24.3	4	0.895	5	0.536	129	0.198	41.7	47.5	2014 ^D
135 Mikronezya (Federe Devletleri)	0.614	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
137 Sao Tome ve Principe	0.609	0.507	16.7	10	0.900	5	0.547	136	0.092	22.1	41.7	2014 ^M
138 Kongo	0.608	0.456	25.0	2	0.931	3	0.579	145	0.112	24.3	46.0	2014/2015 ^M
138 Esvatini (Krallığı)	0.608	0.430	29.3	-4	0.962	2	0.579	145	0.081	19.2	42.3	2014 ^M
140 Lao Demokratik Halk Cumhuriyeti	0.604	0.454	24.9	3	0.929	3	0.463	110	0.108	23.1	47.0	2017 ^M
141 Vanuatu	0.597	..	..	..	..	..	..	..	0.174 ^f	38.8 ^f	44.9 ^f	2007 ^M
142 Gana	0.596	0.427	28.3	-3	0.912	4	0.541	133	0.138	30.1	45.8	2014 ^D
143 Zambiya	0.591	0.394	33.4	-6	0.949	3	0.540	131	0.261	53.2	49.1	2013/2014 ^D
144 Ekvator Ginesi	0.588	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
145 Myanmar	0.584	0.448	23.2	3	0.953	2	0.458	106	0.176	38.3	45.9	2015/2016 ^D
146 Kamboçya	0.581	0.465	20.1	12	0.919	4	0.474	114	0.170	37.2	45.8	2014 ^D
147 Kenya	0.579	0.426	26.3	0	0.933	3	0.545	134	0.178	38.7	46.0	2014 ^D
147 Nepal	0.579	0.430	25.8	3	0.897	5	0.476	115	0.148	34.0	43.6	2016 ^D
149 Angola	0.574	0.392	31.8	-2	0.902	4	0.578	144	0.282	51.1	55.3	2015/2016 ^D
150 Kamerun	0.563	0.371	34.1	-6	0.869	5	0.566	140	0.243	45.3	53.5	2014 ^M
150 Zimbabve	0.563	0.435	22.8	7	0.925	4	0.525	126	0.137	31.8	42.9	2015 ^D
152 Pakistan	0.560	0.386	31.1	-1	0.747	5	0.547	136	0.198	38.3	51.7	2017/2018 ^D
153 Solomon Adaları	0.557	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
DÜŞÜK İNSANİ GELİŞME												
154 Suriye Arap Cumhuriyeti	0.549	..	..	..	0.795	5	0.547	136	0.029 ^f	7.4 ^f	38.9 ^f	2009 ^P
155 Papua Yeni Gine	0.543	..	..	..	..	..	0.740	161	..	..	..	..
156 Komorlar	0.538	0.294	45.3	-22	0.888	5	..	..	0.181	37.3	48.5	2012 ^D
157 Ruanda	0.536	0.382	28.7	-1	0.943	3	0.412	95	0.259	54.4	47.5	2014/2015 ^D
158 Nijerya	0.534	0.349	34.6	-5	0.868	5	..	..	0.291	51.4	56.6	2016/2017 ^M
159 Tanzanya (Birleşik Cumhuriyeti)	0.528	0.397	24.9	7	0.936	3	0.539	130	0.273	55.4	49.3	2015/2016 ^D
159 Uganda	0.528	0.387	26.7	4	0.863	5	0.531	127	0.269	55.1	48.8	2016 ^D
161 Moritanya	0.527	0.358	32.1	1	0.853	5	0.620	150	0.261	50.6	51.5	2015 ^M
162 Madagaskar	0.521	0.386	25.8	6	0.946	3	..	..	0.453	77.8	58.2	2008/2009 ^D
163 Benin	0.520	0.327	37.1	-6	0.883	5	0.613	148	0.368	66.8	55.0	2017/2018 ^D
164 Lesoto	0.518	0.350	32.5	3	1.026	2	0.546	135	0.146	33.6	43.4	2014 ^D
165 Fildişi Sahili	0.516	0.331	35.8	-3	0.796	5	0.657	157	0.236	46.1	51.2	2016 ^M
166 Senegal	0.514	0.347	32.5	2	0.873	5	0.523	125	0.288	53.2	54.2	2017 ^D
167 Togo	0.513	0.350	31.7	6	0.818	5	0.566	140	0.249	48.2	51.6	2013/2014 ^D
168 Sudan	0.507	0.332	34.6	1	0.837	5	0.560	139	0.279	52.3	53.4	2014 ^M
169 Haiti	0.503	0.299	40.5	-7	0.890	5	0.620	150	0.200	41.3	48.4	2016/2017 ^D
170 Afganistan	0.496	..	..	..	0.723	5	0.575	143	0.272 ⁱ	55.9 ⁱ	48.6 ⁱ	2015/2016 ^D
171 Cibuti	0.495	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
172 Malavi	0.485	0.346	28.7	5	0.930	3	0.615	149	0.243	52.6	46.2	2015/2016 ^D
173 Etiyopya	0.470	0.337	28.4	5	0.844	5	0.508	123	0.489	83.5	58.5	2016 ^D
174 Gambiya	0.466	0.293	37.2	-8	0.832	5	0.620	150	0.286	55.2	51.7	2013 ^D
174 Gine	0.466	0.310	33.4	-1	0.806	5	..	..	0.336	61.9	54.3	2016 ^M
176 Liberya	0.465	0.314	32.3	2	0.899	5	0.651	155	0.320	62.9	50.8	2013 ^D

	İnsani Gelişme Endeksi		Eşitsizliğe Uyarlanmış İGE		Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi		Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi		Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi ^a			
	Değer	Değer	Toplam kayıp (%)	IGE Sıralamasından Farkı ^b	Değer	Grup ^c	Değer	Sıralama	Değer	Kişi sayısı (%)	Mahrumiyet yoğunluğu (%)	Yıl ve araştırma ^d
İGE Sıralaması	2018	2018	2018	2018	2018	2018	2018	2018	2007–2018 ^e	2007–2018 ^e	2007–2018	2007–2018 ^e
177 Yemen	0.463	0.316	31.8	5	0.458	5	0.834	162	0.241	47.7	50.5	2013 ^d
178 Gine-Bissau	0.461	0.288	37.5	-5	..	..	..	..	0.372	67.3	55.3	2014 ^M
179 Kongo (Demokratik Cumhuriyeti)	0.459	0.316	31.0	7	0.844	5	0.655	156	0.389	74.0	52.5	2013/2014 ^d
180 Mozambik	0.446	0.309	30.7	4	0.901	4	0.569	142	0.411	72.5	56.7	2011 ^d
181 Sierra Leone	0.438	0.282	35.7	-3	0.882	5	0.644	153	0.297	57.9	51.2	2017 ^M
182 Burkina Faso	0.434	0.303	30.1	5	0.875	5	0.612	147	0.519	83.8	61.9	2010 ^d
182 Eritre	0.434	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
184 Mali	0.427	0.294	31.2	3	0.807	5	0.676	158	0.457	78.1	58.5	2015 ^M
185 Burundi	0.423	0.296	30.1	5	1.003	1	0.520	124	0.403	74.3	54.3	2016/2017 ^d
186 Güney Sudan	0.413	0.264	36.1	-1	0.839	5	..	..	0.58 ^d	91.9	63.2	2010 ^M
187 Çad	0.401	0.250	37.7	-1	0.774	5	0.701	160	0.533	85.7	62.3	2014/2015 ^d
188 Orta Afrika Cumhuriyeti	0.381	0.222	41.6	-1	0.795	5	0.682	159	0.465 ^f	79.4 ^f	58.6 ^f	2010 ^M
189 Nijer	0.377	0.272	27.9	3	0.298	5	0.647	154	0.590	90.5	65.2	2012 ^d
Diğer Ülkeler ve Topraklar												
.. Kore (Demokratik Halk Cumhuriyeti)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
.. Monako	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
.. Nauru	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
.. San Marino	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
.. Somali	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
.. Tuvalu	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
İnsani Gelişme Grupları												
Çok yüksek insani gelişme	0.892	0.796	10.7	—	0.979	—	0.175	—	..	..	..	—
Yüksek insani gelişme	0.750	0.615	17.9	—	0.960	—	0.331	—	0.018	4.5	40.9	—
Orta insani gelişme	0.634	0.470	25.9	—	0.845	—	0.501	—	0.135	29.4	45.9	—
Düşük insani gelişme	0.507	0.349	31.1	—	0.858	—	0.590	—	0.344	62.3	55.2	—
Gelişmekte olan ülkeler	0.686	0.533	22.3	—	0.918	—	0.466	—	0.114	23.1	49.4	—
Bölgeler												
Arap Devletleri	0.703	0.531	24.5	—	0.856	—	0.531	—	0.076	15.7	48.4	—
Doğu Asya ve Pasifik	0.741	0.618	16.6	—	0.962	—	0.310	—	0.024	5.6	42.3	—
Avrupa ve Orta Asya	0.779	0.688	11.7	—	0.953	—	0.276	—	0.004	1.1	37.9	—
Latin Amerika ve Karayipler	0.759	0.589	22.3	—	0.978	—	0.383	—	0.033	7.5	43.1	—
Güney Asya	0.642	0.476	25.9	—	0.828	—	0.510	—	0.142	31.0	45.6	—
Sahraaltı Afrika	0.541	0.376	30.5	—	0.891	—	0.573	—	0.315	57.5	54.9	—
En Az Gelişmiş Ülkeler	0.528	0.377	28.6	—	0.869	—	0.561	—	0.315	59.0	53.4	—
Gelişmekte Olan Küçük Ada Devletleri	0.723	0.549	24.0	—	0.967	—	0.453	—	..	..	..	—
Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü	0.895	0.791	11.7	—	0.976	—	0.182	—	..	..	..	—
Dünya	0.731	0.584	20.2	—	0.941	—	0.439	—	0.114	23.1	49.4	—

NOTLAR

- a Her ülke için tüm göstergelere ulaşılamamıştır; bu nedenle ülkeler arası kıyaslamalar dikkate alınmalıdır. Bir göstergenin eksik olduğu durumlarda, mevcut göstergelerin ağırlıklı toplam %100'e düzenlenmiştir. Daha fazla ayrıntı için http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019_technical_notes.pdf adresindeki Teknik Not 5'i inceleyin.
- b Eşitsizliğe Uyarlanmış İnsani Gelişme Endeksi'nin hesaplandığı ülkeler temel alınmıştır.
- c Ülkeler IGE değerlerindeki toplumsal cinsiyet eşitliğinden mutlak sapmalara göre beş gruba ayrılmıştır.
- d H harfi, Nüfus ve Sağlık Araştırmalarından, M harfi Çok Göstergeli Küme Araştırmalarından ve N harfi de ulusal araştırmalardan elde edilen verileri göstermektedir (Ulusal araştırmalar listesine ulaşmak için <http://hdr.undp.org/en/faq-page/multidimensional-poverty-index-mpi> adresini ziyaret edin).
- e Veriler Sütun 12'de gösterildiği üzere, belirtilen dönemde mevcut en son yıla aittir.
- f Araştırmamızın çocukların ölüm tarihlerine ilişkin bilgi toplaması olması nedeniyle herhangi bir zamanda gerçekleşen çocuk ölümlerini dikkate almaktadır.
- g Çocuk ölüm oranı konusunda kayıp gösterecektir.
- h Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi tahminleri 2016 Ulusal Sağlık ve Beslenme Araştırması'na dayanmaktadır. 2015 Çoklu Göstergeli Küme Araştırması'na dayanan tahminler Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi değeri için 0.010, Çok Boyutlu Yoksulluk Kişi Sayısı (%) için 2.6, araştırma yılı Çok Boyutlu Yoksulluk Kişi Sayısı için 3,225,000, Mahrumiyet Yoğunluğu için 40.2, Ağır Çok Boyutlu Yoksulluk içindeki nüfus için 0.4, Çok Boyutlu Yoksulluk bakımından hassas nüfus için 6.1, mahrumiyetin sağlığa katkısı için 39.9, mahrumiyetin eğitime

katkısı için 23.8 ve mahrumiyetin yaşam standartlarına katkısı için 36.3'tür.

- i Beslenme konusunda kayıp gösterecektir.
- j Metodoloji beslenme konusundaki kayıp gösterege ve çocuk ölüm oranı konusundaki eksik gösteregeyi açıklayacak şekilde düzenlenmiştir (araştırmada çocuk ölümlerinin tarihine ilişkin bilgi toplanmamıştır).
- k Çocuk ölüm oranı araştırmalar arasındaki, yani 2012-2014 yılları arasındaki ölümlere dayanarak belirlenmiştir. Ölüm tarihinin bildirilmesinden dolayı hanehalkı bir yetişkin erkek tarafından bildirilen çocuk ölümleri dikkate alınmıştır.
- l Konut konusunda kayıp gösterecektir.
- m 7 Haziran 2016 tarihine erişilen verilere dayanmaktadır.
- n Pişirme yakacağı konusunda kayıp gösterecektir.
- o Elektrik konusunda kayıp gösterecektir.

TANIMLAR

İnsani Gelişme Endeksi (IGE): İnsani gelişmenin temel ölçütü olan uzun ve sağlıklı yaşam, bilgi ve insana yakışır yaşam standartları açısından sağlanan ortalama başarıyı ölçen kompozit bir gösteregidir. IGE'nin nasıl hesaplandığına dair ayrıntılar için http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019_technical_notes.pdf adresindeki *Teknik Not 1'e* bakınız.

Eşitsizliğe uyarlanmış İGE (EIGE): İnsani gelişmenin üç temel boyutundaki eşitsizliklere göre düzenlenmiş IGE değeridir. EIGE'nin nasıl hesaplandığına dair ayrıntılar için http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019_technical_notes.pdf adresindeki *Teknik Not 2'ye* bakınız.

Toplam kayıp: EIGE değeri ile IGE değeri arasındaki yüzde cinsinden fark.

İGE Sıralamasından Farkı: EIGE ve IGE değerlerine göre sıralamalar arasındaki fark, yalnızca EIGE değerinin hesaplandığı ülkeler için hesaplanır.

Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi: Kadın ve erkek IGE değerlerinin oranı. Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi'nin nasıl hesaplandığına dair ayrıntılar için http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019_technical_notes.pdf adresindeki *Teknik Not 3'e* bakınız.

Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi Grupları: Ülkeler IGE değerlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinden mutlak sapmalarına göre beş gruba ayrılmıştır. Grup 1, kadınlar ve erkekler arasındaki IGE başanları açısından yüksek eşitliğe sahip ülkeleri içermektedir (yüzde 2.5'ten düşük mutlak sapma); grup 2, kadınlar ve erkekler arasındaki IGE başanları açısından orta ile yüksek arası eşitliğe sahip ülkeleri içermektedir (yüzde 2.5–5 arası mutlak sapma); grup 3 kadınlar ve erkekler arasındaki IGE başanları açısından orta düzey eşitliğe sahip ülkeleri içermektedir (yüzde 5–7.5 arası mutlak sapma); grup 4, kadınlar ve erkekler arasındaki IGE başanları açısından orta ile düşük arası eşitliğe sahip ülkeleri içermektedir (yüzde 7.5–10 arası mutlak sapma); ve grup 5 kadınlar ve erkekler arasındaki IGE başanları açısından düşük eşitliğe sahip ülkeleri içermektedir (toplumsal cinsiyet eşitliğinden mutlak sapması yüzde 10'dan yüksek).

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi: Üreme sağlığı, güçlenme ve işgücü piyasası olmak üzere üç boyutta kadınlar ve erkekler arasındaki başarıların eşitsizliğini yansıtan kompozit bir ölçümdür. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi'nin nasıl hesaplandığına dair ayrıntılar için http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019_technical_notes.pdf adresindeki *Teknik Not 4'e* bakınız.

Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi: Mahrumiyetlerin yoğunluğuna göre düzenlenmiş çok boyutlu yoksulluk içindeki nüfus yüzdesi. Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi'nin nasıl hesaplandığına dair ayrıntılar için http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019_technical_notes.pdf adresindeki *Teknik Not 5'e* bakınız.

Çok Boyutlu Yoksulluk Kişi Sayısı: Mahrumiyet puanı en az yüzde 22 olan nüfus. Araştırma yılındaki nüfus oranı,

araştırma yılındaki kişi sayısı ve 2017 yılı için tahmin edilen kişi sayısı olarak ifade edilmiştir.

Çok Boyutlu Yoksulluğun Mahrumiyet Yoğunluğu: Çok boyutlu yoksulluk içindeki kişiler tarafından deneyimlenen ortalama mahrumiyet puanı.

KAYNAKLAR

- Sütun 1:** UNDESA (2019), UNESCO İstatistik Enstitüsü (2019), Birleşmiş Milletler İstatistik Bölümü (2019), Dünya Bankası (2019), Barro ve Lee (2018) ve IMF (2019) verilerine dayanan İGRO Hesaplamaları
- Sütun 2:** *Teknik Not 2*'deki metodoloji (http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019_technical_notes.pdf adresinden ulaşılabilir) kullanılarak, eşitsizliğe uyarlanmış beklenen yaşam süresi endeksi, eşitsizliğe uyarlanmış eğitim endeksi ve eşitsizliğe uyarlanmış gelir endeksindeki değerlerin geometrik ortalaması olarak hesaplanmıştır.
- Sütun 3:** Sütun 1 ve 2'deki verilere dayanarak hesaplanmıştır.
- Sütun 4:** Sütun 2'deki veriler ve Eşitsizliğe Uyarlanmış İGE'nin hesaplandığı ülkelerin yeniden hesaplanmış İGE sıralamalarına dayanarak hesaplanmıştır.
- Sütun 5:** UNDESA (2019), UNESCO İstatistik Enstitüsü (2019), Barro ve Lee (2018) ve ILO (2019) verilerine dayanan İGRO hesaplamaları.
- Sütun 6:** Sütun 5'teki verilere dayanarak hesaplanmıştır.
- Sütun 7:** BM Anne Ölümleri Hesaplama Grubu (2017), UNDESA (2019), İPU (2019), UNESCO İstatistik Enstitüsü (2019), Barro ve Lee (2018) ve ILO (2019) verilerine dayanan İGRO hesaplamaları.
- Sütun 8:** Sütun 7'deki verilere dayanarak hesaplanmıştır.
- Sütun 9 and 10:** *Teknik Not 5'te* açıklanan revize metodoloji (http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2019_technical_notes.pdf) kullanılarak, Sütun 10'da listelenen çeşitli hane araştırmalarındaki eğitim, sağlık ve yaşam standartlarında hane mahrumiyeti verilerine dayanan İGRO ve OPH hesaplamaları.

Kaynakça

- Atkinson, A. 2015. *Inequality: What Can Be Done?* Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Barro, R. J., and J.-W. Lee. 2018. Dataset of Educational Attainment, June 2018 Revision. www.barrolee.com. Erişim tarihi: 15 Haziran 2019.
- Belluz, J. 2015. "Nobel Winner Angus Deaton Talks about the Surprising Study on White Mortality He Just Co-Authored." Vox, 7 Kasım.
- Blanchet, T., L. Chancel and A. Gethin. 2019. "How Unequal Is Europe? Evidence from Distributional National Accounts, 1980-2017." WID.world Working Paper 2019/06. World Inequality Database.
- Chetty, R., M. Stepner, S. Abraham, S. Lin, B. Scuderi, N. Turner, A. Bergeron and D. Cutler. 2016. "The Association between Income and Life Expectancy in the United States, 2001-2014." *Journal of the American Medical Association* 315(16): 1750–1766.
- Corak, M. 2013. "Income Inequality, Equality of Opportunity, and Intergenerational Mobility." *Journal of Economic Perspectives* 27(3): 79–102.
- Cumming, G.S., and S. von Cramon-Taubadel. 2018. "Linking Economic Growth Pathways and Environmental Sustainability by Understanding Development as Alternate Social–Ecological Regimes." *Proceedings of the National Academy of Sciences* 115(38): 9533–9538.
- Cutler, D.M., and A. Lleras-Muney. 2010. "Understanding Differences in Health Behaviors by Education." *Journal of Health Economics* 29(1): 1–28.
- Deaton, A. 2013. *The Great Escape: Health, Wealth, and the Origins of Inequality*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Deaton, A. 2017. "Without Governments, Would Countries Have More Inequality, or Less?" *The Economist*, 13 Temmuz. www.economist.com/the-world-if/2017/07/13/without-governments-would-countries-have-more-inequality-or-less. Erişim tarihi.
- GDIM. 2018. Global Database on Intergenerational Mobility. World Bank, Development Research Group, Washington, DC.
- ILO (International Labour Organization). 2019. ILOSTAT database. www.ilo.org/ilostat. Erişim tarihi: 17 Haziran 2019.
- IMF (International Monetary Fund). 2017. "Tackling Inequality." *Fiscal Monitor*, October. Washington, DC.
- . 2019. World Economic Outlook database. Washington, DC. www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/01/weodata/index.aspx. Erişim tarihi: 15 Temmuz 2019.
- IPU (Inter-Parliamentary Union). 2019. Women in national parliaments. www.ipu.org/wmn-e/classif-arc.htm. Erişim tarihi: 11 Nisan 2019.
- Joyce, R., and X. Xu. 2019. "Inequalities in the Twentieth-First Century." Introducing the IFS Deaton Review. Institute for Fiscal Studies, London.
- Kreiner, C.T., T.H. Nielsen and B.L. Serena. 2018. "Role of Income Mobility for the Measurement of Inequality in life Expectancy." *Proceedings of the National Academy of Sciences* 115(46): 11754–11759.
- Lusseau, D. and F. Mancini. 2019. "Income-Based Variation in Sustainable Development Goal Interaction Networks." *Nature Sustainability* 2: 242–247.
- Mackenbach, J.P. J.R. Valverde, B. Artnik, M. Bopp, H. Brønnum-Hansen, P. Deboosere, R. Kalediene, K. Kovács, M. Leinsalu, P. Martikainen, G. Menvielle, E. Regidor, J. Rychtaříková, M. Rodriguez-Sanz, P. Vineis, C. White, B. Wojtyniak, Y. Hu and W.J. Nusselder. 2018. "Trends in Health Inequalities in 27 European Countries." *Proceedings of the National Academy of Sciences* 115 (25): 6440–6445.
- Martínez, J., and D. Sánchez-Ancochea. 2016. "Achieving Universalism in Developing Countries." Background paper for *Human Development Report 2016*. United Nations Development Programme, Human Development Report Office, New York.
- Reinhart, R.J. 2018. "AI Seen as Greater Job Threat Than Immigration, Offshoring." Gallup, 9 March. https://news.gallup.com/poll/228923/seen-greater-job-threat-immigration-offshoring.aspx. Erişim tarihi: 18 Ekim 2019.
- Saad, L. 2019. "Americans as Concerned as Ever About Global Warming." Gallup, 25 March. https://news.gallup.com/poll/248027/americans-concerned-ever-global-warming.aspx. Erişim tarihi: 18 Ekim 2019.
- Sen, A. 1980. "Equality of What?" In S. McMurrin, ed., *Tanner Lectures on Human Values*, Vol. I. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Stiglitz, J., A. Sen and J.-P. Fitoussi. 2009. "The Measurement of Economic Performance and Social Progress Revisited: Reflections and Overview." Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress, Paris.
- UN (United Nations). 2019. *Global Sustainable Development Report: The Future is Now: Science for Achieving Sustainable Development*. New York: United Nations.
- UNDESA (United Nations Department of Economic and Social Affairs). 2019. *World Population Prospects: The 2019 Revision*. New York. https://population.un.org/wpp/. Accessed 19 June 2019.
- UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) Institute for Statistics. 2019. Data Centre. http://data.uis.unesco.org. Erişim tarihi: 11 Nisan 2019.
- UNDP (United Nations Development Programme) and OPHI (Oxford Poverty and Human Development Initiative). 2019. *Global Multidimensional Poverty Index 2019: Illuminating Inequalities*. New York.
- United Nations Statistics Division. 2019. National Accounts Main Aggregates Database. http://unstats.un.org/unsd/snaama. Erişim tarihi: 15 Temmuz 2019.
- UN Maternal Mortality Estimation Group (World Health Organization, United Nations Children's Fund, United Nations Population Fund and World Bank). 2017. Maternal mortality data. http://data.unicef.org/topic/maternal-health/maternal-mortality/. Erişim tarihi: 15 Temmuz 2019.
- World Bank. 2017. *World Development Report 2017: Governance and the Law*. Washington, DC.
- . 2019. World Development Indicators database. Washington, DC. http://data.worldbank.org. Erişim tarihi: 15 Temmuz 2019.

İGE 2018: Ülkeler ve sıralamaları

Afganistan	170	Güney Sudan	113	Myanmar	145
Almanya	4	Gürcistan	70	Namibya	130
Amerika Birleşik Devletleri	15	Guyana	123	Nauru	..
Andora	36	Haiti	169	Nepal	147
Angola	149	Hindistan	129	Nijer	189
Antigua ve Barbuda	74	Hırvatistan	46	Nijerya	158
Arjantin	48	Hollanda	10	Nikaragua	126
Arnavutluk	69	Honduras	132	Norveç	1
Avustralya	6	Hong Kong, Çin (ÖB)	4	Orta Afrika Cumhuriyeti	188
Avusturya	20	Irak	120	Özbekistan	108
Azerbaycan	87	İran (İslam Cumhuriyeti)	65	Pakistan	152
Bahamalar	60	İrlanda	3	Palau	55
Bahreyn	45	İspanya	186	Panama	67
Bangladeş	135	İsrail	22	Papua Yeni Gine	155
Barbados	56	İsveç	8	Paraguay	98
Belarus	50	İsviçre	2	Peru	82
Belçika	17	İtalya	29	Poland	32
Belize	103	İzlanda	6	Portekiz	40
Benin	163	Jamaika	96	Romanya	52
Birleşik Arap Emirlikleri	35	Japonya	19	Ruanda	157
Birleşik Krallık	15	Kamboçya	146	Rusya Federasyonu	49
Bolivya (Çokuluslu Devleti)	114	Kamerun	150	Saint Kitts ve Nevis	73
Bosna-Hersek	75	Kanada	13	Saint Lucia	89
Botsvana	94	Karadağ	52	Saint Vincent ve Grenadinler	94
Brezilya	79	Katar	41	Samoa	111
Bruney Darüsselam	43	Kazakistan	50	San Marino	..
Bulgaristan	52	Kenya	147	Sao Tome ve Principe	137
Burkina Faso	182	Kiribati	132	Senegal	166
Burundi	185	Kıbrıs	31	Seyşeller	62
Butan	134	Kırgızistan	122	Sierra Leone	181
Cabo Verde	126	Kolombiya	79	Şili	42
Çad	187	Komorlar	156	Singapur	9
Çek Cumhuriyeti	26	Kongo	138	Sırbistan	63
Cezayir	82	Kongo (Demokratik Cumhuriyeti)	179	Slovakya	36
Cibuti	171	Kore (Cumhuriyeti)	22	Slovenya	24
Çin	85	Kore (Demokratik Cumhuriyeti)	..	Solomon Adaları	153
Danimarka	11	Kosta Rika	68	Sri Lanka	25
Doğu Timor	131	Küba	72	Sudan	71
Dominik Cumhuriyeti	89	Kuveyt	57	Surinam	168
Dominika	98	Lao Demokratik Halk Cumhuriyeti	140	Suriye Arap Cumhuriyeti	154
Ekvator	85	Lesoto	164	Suudi Arabistan	36
Ekvator Ginesi	144	Letonya	39	Svaziland	98
El Salvador	124	Liberya	176	Tacikistan	125
Endonezya	111	Libya	110	Tanzanya (Birleşik Cumhuriyeti)	159
Eritre	182	Lihtenştayn	18	Tayland	77
Ermenistan	81	Litvanya	34	Togo	167
Estonya	30	Lübnan	93	Tonga	105
Esvatini (Krallığı)	138	Lüksemburg	21	Trinidad ve Tobago	63
Etiyopya	173	Macaristan	43	Tunus	91
Fas	121	Madagaskar	162	Türkiye	59
Fiji	98	Malavi	172	Türkmenistan	108
Fildişi Sahili	165	Maldivler	104	Tuvalu	..
Filipinler	106	Malezya	61	Uganda	159
Filistin Devleti	119	Mali	184	Ukrayna	88
Finlandiya	12	Malta	28	Umman	47
Fransa	26	Marshall Adaları	117	Ürdün	102
Gabon	115	Meksika	76	Uruguay	57
Gambiya	174	Mikronezya (Federe Devletleri)	135	Vanuatu	141
Gana	142	Mısır	116	Venezuela (Bolivar Cumhuriyeti)	96
Gine	174	Moğolistan	92	Vietnam	118
Gine-Bissau	178	Moldova (Cumhuriyeti)	107	Yemen	177
Grenada	78	Monako	..	Yeni Zelanda	14
Guatemala	126	Moritanya	161	Yunanistan	32
Güney Afrika Cumhuriyeti	..	Morityus	66	Zambiya	143
Güney Makedonya	82	Mozambik	180	Zimbabve	150

United Nations Development Programme

One United Nations Plaza

New York, NY 10017

www.undp.org

Bütün ülkelerde, pek çok insan daha iyi bir geleceğe sahip olma konusunda çok az imkana sahip. İnsanların umudu, amacı veya onuru yok ve önlerine geçen ve daha çok refaha ulaşan diğer insanları toplumun dış çizgilerinden izliyorlar. Dünya genelinde pek çok insan aşırı yoksulluktan kurtuldu. Ancak bunlardan daha fazlası yaşamlarını kontrol etmek için gereken ne imkanlara ne de kaynaklara sahipler. Çoğunlukla kişilerin toplum içindeki yeri hala etnik kökenleri, toplumsal cinsiyetleri veya ebeveynlerinin varlığı tarafından belirleniyor.

Eşitsizlikler. Kanıtlar her yerde. Eşitsizlikler her zaman adil olmayan bir dünyayı yansıtmaz; ancak çabalar, yetenekler veya girişimci risk almayı ödüllendirme ile alakalı olmadıkları zaman, insan onuruna hakaret oluşturabilirler. Büyük çaplı teknolojik gelişmeler ve iklim krizinin gölgesi altında, insani gelişmede yaşanan bu tür eşitsizlikler toplumlara zarar vermekte ve sosyal uyumu ve insanların hükümete, kurumlara ve birbirlerine olan güvenini zayıflatmaktadır. Çoğu ekonomilere zarar vermekte, insanların işlerinde ve yaşamlarında gerçek potansiyellerine ulaşmalarını engelleyerek israf yaratmaktadır. Öne geçen az sayıda kişinin kararları kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirmek için güçlerini kullanmaları durumunda, bu eşitsizlikler sıklıkla siyasi kararların tüm toplumun isteklerini yansıtmasını ve gezegeni korumasını zorlaştırmaktadır. Son raddede, insanlar sokaklara dökülebilirler.

İnsani gelişmede yaşanan bu eşitsizlikler, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'ne ulaşılmasının önünde bir engeldir. Bunlar yalnızca gelir ve varlık açısından eşitsizlikler ile ilgili değil. Yalnızca tek bir boyuta odaklanan özet eşitsizlik ölçümleri kullanılarak açıklanmaları da mümkün değil. Ve 22. yüzyılı görece insanların imkanlarını şekillendirecekler. Bu rapor, gelirin ötesine, ortalamaların ötesine ve bugünün ötesine geçerek insani gelişmedeki eşitsizlikleri araştırıyor. Hangi tür eşitsizliklerin önemli olduğunu ve bunları neyin yönlendirdiğini sorguluyor ve tehlikeli eşitsizliklerin genellikle bir toplum ve ekonomideki daha geniş çaplı sorunların bir belirtisi olarak düşünülmesinin daha iyi olduğunu kabul ediyor. Ayrıca, bu yönlendiricileri hangi politikaların ele alabileceğini - hangi politikaların eş zamanlı olarak uluslara ekonomilerini büyütme, insani gelişmeyi artırma ve eşitsizliği azaltma konusunda yardımcı olabileceğini sorguluyor.

İnsani gelişmedeki eşitsizliklere ve nasıl değiştiklerine ilişkin net bir tablo çizmek zordur.

Bunun nedeni kısmen bu eşitsizliklerin yaşam kadar geniş çaplı ve çok yönlü olmasıdır. Kısmen de güvendiğimiz ölçümlerin ve altlarında yatan verilerin genellikle yetersiz olmasıdır. Ancak bununla beraber, önemli örüntüler tekrar tekrar ortaya çıkıyor.

Bütün ülkelerde, oyun devam ederken kurallar değişiyor. İnsani gelişmedeki eşitsizlik, gelecekte daha önemli hale gelmesi beklenen alanlarda yüksek veya giderek yükseliyor. Dünya genelinde, önemli boşlukların hala varlığını korumasına karşın, yoksulluktan kurtulma ve temel eğitim alma gibi bazı temel alanlarda biraz ilerleme sağlandı. Ancak, aynı zamanda, eşitsizlikler ilerleme merdiveninin üst kısımlarına doğru genişliyor.

İnsani gelişme yaklaşımı eşitsizlikler konusunda, neden önemli oldukları, nasıl ortaya çıktıkları ve bu konudan neler yapılması gerektiği açılarından somut eylemlerde bulunmaya yardımcı olan yeni pencereler açıyor. Bu rapor, mevcut politika amaçlarının tekrar uyumlaştırılmasının önemini ortaya koyuyor: Örneğin, ilk ve ortaöğretim kayıt oranlarına odaklanmaya ek olarak, okul öncesi de dahil olmak üzere tüm yaş grupları eğitim kalitesinin vurgulanması gibi. Bu amaçların çoğu halihazırda 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'ne yansıtılmış durumda. Bu aynı zamanda, antitröst tedbirleri ile ekonomik rekabet zemininin eşit ve adil hale getirilmesi gibi yollarla, çoğu eşitsizliğin temelinde yer alan güç dengesizliklerinin ele alınması anlamına da geliyor. Bazı durumlarda, eşitsizliklerin ele alınması bir ulusun tarihi ve kültürünün derinlerine yerleşmiş sosyal normlarla başa çıkılması anlamına geliyor. Pek çok politika hem hakkaniyeti hem de verimliliği artıracak seçenekler içeriyor. Bu politikaların genellikle gerçekleştirilmeye çalışılmamasının altındaki temel neden, değişimden fayda sağlamayan yerleşik çıkarların gücü ile bağlantılı olabilir.

21. yüzyılda insani gelişmedeki eşitsizliklerin geleceği bizim ellerimizde. Ancak bizler kanaatkar olamayız. İklim krizi eylemsiz kalmanın maliyetinin zaman içinde arttığını gösteriyor, eşitsizliği de giderek daha çok besliyor ve bu sonuçta iklime ilişkin harekete geçmeyi daha da zor hale getirebilir. Teknoloji halihazırda işgücü piyasalarını ve yaşamları değiştiriyor ancak henüz kesin olmayan, makinelerin ne ölçüde insanların yerine geçebileceği. Ancak bizler, düştükten sonra toparlanmamızın zor olacağı bir uçuruma doğru yaklaşıyoruz. Bir seçeneğimiz var ve onu şimdi kullanmalıyız.